

Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece

Bilić, Magdalena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:078800>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarski jezik i književnost,
komunikološki smjer i Pedagogija

Magdalena Bilić

Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece

Diplomski rad

Mentor: prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2024.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Sveučilišni diplomski dvopredmetni studij Mađarski jezik i književnost,
komunikološki smjer i Pedagogija

Magdalena Bilić

Stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece

Diplomski rad

Društvene znanosti, pedagogija, socijalna pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Goran Livazović

Osijek, 2024.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 16. kolovoza 2024.

Ime i prezime studenta, JMBAG

Magdalena Bilić, 0122229480

SAŽETAK I KLJUČNE RIJEČI

Tjelesno kažnjavanje djece jedna je od kontroverznih odgojnih metoda koja izaziva različite stavove i reakcije među roditeljima, skrbnicima i stručnjacima. Između brojnih definicija većina se podudara u tome da tjelesno kažnjavanje predstavlja oblik kontrole i discipline nad djetetom s ciljem ispravljanja određenog ponašanja nanošenjem boli, ali bez nanošenja ozljede. U ovom radu analiziraju se stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece, utjecaj kulture na formiranje stavova i zastupljenost tjelesnog kažnjavanja u društvu. Stavovi se mogu definirati kao stečen i relativno trajan konstrukt vjerovanja nastalih u procesu socijalizacije, a u kontekstu roditeljstva, stavovi predstavljaju važan čimbenik koji oblikuje roditeljske stilove i navike. Kultura i norme nekog naroda definiraju što se smatra prihvatljivim ponašanjem unutar društva, a obitelj kao temeljna zajednica zaslužna je za prijenos tih vrijednosti na djecu. Promatranje razlika između tradicionalne i suvremene obitelji daje dublji uvid u konstruiranje i mijenjanje stavova u kontekstu društvenih promjena. Prikazuje se fenomenologija tjelesnog kažnjavanja djece te povijesni pregled tjelesnog kažnjavanja od prihvaćenosti do zabrana. Fizička kazna uzrokuje dugoročne psihičke, fizičke i emocionalne posljedice, a zaštitni faktori poput informiranja i prevencije mogu smanjiti negativne učinke. Cilj istraživanja bio je utvrditi stavove roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece. Problemi istraživanja usmjereni su na učestalost primjene tjelesnog kažnjavanja, utvrđivanje postojanja veze između stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece i učestalosti primjene tjelesnog kažnjavanja u odgoju te povezanosti verbalne prijetnje tjelesnom kaznom s primjenom tjelesnog nasilja. Utvrđene su statistički značajne razlike između stavova o opravdanosti tjelesnog nasilja, učestalosti primjene nasilja i prijetnje fizičkom kaznom s obzirom na mjesečni prihod, razinu obrazovanja i broj djece u obitelji. Korelacijskom analizom utvrđene su povezanosti između pozitivnih stavova o tjelesnom kažnjavanju djece i primjene fizičke kazne, kao i između prijetnje fizičkom kaznom. Velik utjecaj stavova na primjenu određene odgojne metode ističe kako je važno promicati alternativne, mirne načine discipline u svrhu zaštite dobrobiti djeteta.

Ključne riječi: tjelesno kažnjavanje, stavovi roditelja, odgojni stilovi, alternativne metode

SADRŽAJ

I. UVOD.....	1
II. METODOLOGIJA TEORIJSKE ANALIZE	2
2.1. Teorija razvoja ličnosti Erika Eriksona	2
2.2. Utjecaj Kurta Lewina na razumijevanje socijalizacije.....	3
2.2.1. Lewinov model promjene u tri koraka	3
2.3. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava	5
2.3.1. Struktura i utjecaj Bronfenbrennerovog višedijelnog modela.....	6
2.4. Pedagoški kontekst definiranja stavova	8
2.4.1. Utjecaj kulture i socijalizacije na formiranje stavova	9
2.5. Obitelj kao temeljna pedagoška zajednica	10
2.5.1. Funkcije obitelji.....	11
2.5.2. Tradicionalni pristupi roditeljstvu	12
2.5.3. Suvremeni pristupi roditeljstvu	14
2.6. Tjelesno kažnjavanje djece.....	16
2.6.1. Povijesni pregled do 19. stoljeća	16
2.6.2. Status tjelesnog kažnjavanja djece od 20. stoljeća	17
2.6.3. Odnos kulturoloških promjena i globalnog utjecaja međunarodnih organizacija za zaštitu djece	19
2.7. Rizični čimbenici i uzroci tjelesnog kažnjavanja djece	21
2.7.1. Pedagoške implikacije sindroma protresenog djeteta.....	24
2.7.2. Utjecaj tjelesnog kažnjavanja na psihosocijalni razvoj djeteta	25
2.8. Zaštitni čimbenici i važnost prevencije tjelesnog kažnjavanja djece.....	28
III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA.....	30
3.1. Cilj i problemi	30
3.2. Hipoteze	30

3.3. Uzorak	30
3.4. Instrument.....	32
3.5. Postupak	34
IV. REZULTATI.....	35
4.1. Deskriptivna statistika odabranih varijabli.....	35
4.2. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke i jednosmjerne analize varijance (ANOVA)	37
4.2.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika	37
4.3. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na dob	39
4.3.1. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na najviši postignut stupanj obrazovanja.....	39
4.3.2. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke s obzirom na mjesto stanovanja	41
4.3.3. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na broj djece u obitelji	41
4.3.4. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke s obzirom na mjesečni prihod kućanstva	43
4.4. Rezultati korelacijske analize.....	44
4.4.1. Rezultati korelacijske analize skala i sociodemografskih varijabli	44
4.4.2. Korelacije među skalama.....	45
4.4.3. Korelacijska analiza prijetnje tjelesnom kaznom, učestalosti tjelesnog kažnjavanja i stavovima roditelja o opravdanosti fizičkog kažnjavanja djece	46
V. RASPRAVA.....	48
VI. ZAKLJUČAK.....	53
VII. POPIS LITERATURE.....	55
VIII. PRILOZI	63
8.1. Prilog 1 Anketni upitnik	63

I. UVOD

Tjelesno kažnjavanje djece tema je koja potiče na razmišljanje i raspravu te se okolnostima tog sve ozbiljnijeg problema desetljećima bave brojni autori (Gershoff, 2002; Holden, 2002; Kazdin, 2005; Livazović, 2017; Lundy, 2012; MacKenzie i sur., 2013; Miller, 2010; Murray, 2018; Nobes, 2000; Pećnik, 1996; Runyan i sur., 2010; Straus, 2001). U ovom radu promatraju se stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece kroz teorijska polazišta Erika Eriksona, Kurta Lewina i Urije Bronfenbrennera, koji na različite načine ističu utjecaj kulturnih i društvenih konteksta na formiranje stavova, obitelj i odabir odgojnih metoda. Povijesno gledano, fizičko kažnjavanje djece je bila uobičajena metoda u brojnim kulturama, prvenstveno korišteno kao sredstvo discipline i kontrole. Suvremena istraživanja i promjene u društvenim normama od 20. stoljeća stavile su fokus na negativne posljedice strogih odgojnih metoda, što je u konačnici dovelo do globalnog otpora prema tjelesnom kažnjavanju. Zakonske zabrane pokazale su se kao primjer dobre prakse, jer je manja učestalost provođenja neke odgojne mjere ukoliko je ona zakonom regulirana, poput u Švedskoj, gdje je broj roditelja koji se slagao s tjelesnim kažnjavanjem 2011. godine iznosio svega 8% (Janson i sur., 2011, prema Gershoff, Durrant, 2020). S obzirom da je tjelesno kažnjavanje i dalje sveprisutno i da su mišljenja o njemu različita, važno je razumjeti kako stavovi roditelja, skrbnika i stručnjaka utječu na zastupljenost ove odgojne metode. Cilj rada je analizirati stavove roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece, učestalost uporabe represivnih mjera, identificirati ključne rizične i zaštitne čimbenike, posljedice povezane s ovom odgojnom praksom te strategije prevencije. Istraživanja pokazuju veliku rasprostranjenost tjelesnog kažnjavanja, a istraživanje koje su provele Velki i Bošnjak (2012) u Hrvatskoj pokazalo je da 100% roditelja tjelesno kažnjava svoju djecu, od kojih je 96,3% udarilo dijete rukom po stražnjici. Odabir roditeljskog stila i odgojne metode uvelike utječe na cjeloživotni razvoj djeteta kao i na odnos između roditelja i djece. Posljedice fizičkog kažnjavanja su nezanemarive i variraju od kratkoročnih do dugoročnih. Važno je razumjeti uzroke tjelesnog kažnjavanja djece kako bi se strateški moglo raditi na informiranju o alternativnim metodama discipline te prevenciji. „Ako dijete udari odraslu osobu, kažemo da je neodgojeno. Ako odrasla osoba udari odraslu osobu, kažemo da je nasilje, a ako odrasla osoba udari dijete, kažemo da je to odgoj.“ (Pršić, 2024).

II. METODOLOGIJA TEORIJSKE ANALIZE

2.1. Teorija razvoja ličnosti Erika Eriksona

Erik Erikson poznati je razvojni psiholog čija djela i istraživanja pomažu razumjeti proces socijalizacije, ljudskog ponašanja i formiranja stavova. Potaknut radom Sigmunda Freuda, Erikson je utemeljio teoriju psihosocijalnog razvoja koja putem holističkog pristupa tvrdi da se pojedinac razvija tijekom cijelog života, a sve životne faze i krize kroz koje osoba prolazi mogu biti smatrane prostorom za napredak. Nasuprot isključivo optimističnim uvjerenjima, Erikson je bio svjestan kušnji na koje čovjek može naići, ali je upravo način reagiranja na krize ključ čovjekova rasta i razvitka. Njegova psihosocijalna teorija razvoja ličnosti tvrdi da postoji osam stadija kroz koje prolazi svaki pojedinac. U svakom stadiju doći će do krize koja može biti riješena na pozitivan ili negativan način. Nasuprot dinamičnim poljima Kurta Lewina, kod Eriksona su faze statične i neizmjenjive. Brojni autori pokušavali su odrediti dob u kojoj osoba postaje formirana ličnost, no Erikson je smatrao da je formiranje ličnosti cjeloživotni proces. Prema Eriksonu (1982), osam stadija razvoja i dob u kojoj se pojavljuju su:

1. Povjerenje vs. nepovjerenje (dojenačka dob)
2. Autonomija vs. sumnja, sram (rano djetinjstvo)
3. Inicijativa vs. krivnja (djetinjstvo)
4. Produktivnost vs. inferiornost (školska dob)
5. Identitet vs. konfuzija identiteta (adolescencija)
6. Intimnost vs. izoliranost (mlađa odrasla dob)
7. Napredak vs. stagnacija (odrasla dob)
8. Integritet vs. očaj (starija dob)

Svaki od navedenih stadija nosi određene benefite dobivene rješavanjem kriza koje su predviđene za tu razvojnu dob, pa tako djeca koja riješe krizu nepovjerenja i srama steći će snagu nade, volje, smisla. Razvojne faze jednako su važne u svakoj životnoj dobi, a okolina i društveni odnosi pomažu proživjeti svaku od tih faza. Između novorođenačke i školske dobi ta uloga pripada roditeljima i užoj obitelji. Upravo zato stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece imaju utjecaj na cjeloživotni razvoj osobe. U najranijem stadiju prema Eriksonu, onome gdje se

sukobljavaju povjerenje i nepovjerenje, dijete razvija osjećaj sigurnosti na temelju iskustva u obitelji. Ako je dijete izloženo tjelesnom kažnjavanju, može steći velik osjećaj nesigurnosti i povjerenja. U sljedećem stadiju dijete se bori između osjećaja autonomije i osjećaja srama. Ukoliko roditelj ne podržava dječju samostalnost, koristi represivne odgojne metode i tjelesno kažnjava dijete te dobi, tada ono može razviti osjećaj srama, strah od istraživanja te osjećaj nesposobnosti. Sve do adolescencije roditelji, uz okolinske i druge faktore, utječu na dječju percepciju svijeta, ali najviše na odnos prema njima samima. Stavovi o disciplini uvelike utječu na razvoj samopouzdanja i slike o sebi, a kažnjavanje tijekom djetinjstva ostavlja trag u formiranju vlastitog identiteta. Erikson je prepoznao snagu ljudske prirode da riješi osobne i društvene konflikte, ne zbog vanjske motivacije, nego zbog unutarnje snage čovjeka. Ako su vrline svakog djeteta prikladno njegovane, postoji velik potencijal i nada evolucije budućih generacija (Batra, 2013).

2.2. Utjecaj Kurta Lewina na razumijevanje socijalizacije

Eksperimentator Kurt Lewin smatra se jednim od začetnika socijalne psihologije. Mnogi ističu Lewina kao čovjeka čije će ime, uz kliničara Sigmunda Freuda, biti istaknuto prije svih ostalih u povijesti naše psihološke ere (Marrow, 1969, prema Burnes, 2004). Lewinu se još pripisuju zasluge suvremenih teorija primijenjene bihevioralne znanosti, akcijskog istraživanja i plana promjene. Iako je fokus Kurta Lewina bio na rješavanju društvenih sukoba kroz promjenu ponašanja koji se tiču manjina ili zapostavljenih društvenih skupina, njegove su teorije i otkrića primjenjivi na sve sfere ljudskoga života, od upravljanja tvrtkama do roditeljstva. Katalizator promjena u Lewinovim istraživanjima bilo je snažno uvjerenje o važnosti demokratskih vrijednosti u društvu. S tim motivom Lewin razvija model promjene u tri koraka.

Autor Benjamin Burnes (2004) ističe kako je Lewinov model promjene u tri koraka ključni doprinos organizacijskim promjenama. Promatran s ostala tri elementa: teorija polja, grupna dinamika i akcijsko istraživanje.

2.2.1. Lewinov model promjene u tri koraka

Teorija polja ili field theory autora Kurta Lewina pomaže razumjeti ljudsko ponašanje i interakcije unutar okruženja ili polja, a Lewin (1936) naglašava kako je potrebno razumjeti zašto se pojedinac ponaša tako kako se ponaša, a ne nekako drugačije. U jednom polju u kojemu se čovjek nalazi na njega utječu brojni fizički, psihološki i društveni faktori. Polja ili regije se kvalitativno razlikuju

jedna od drugih i odvojeni su granicama koje su manje ili više propusne. Najveću važnost za nas, naše iskustvo i ponašanje ima stupanj povezanosti tih regija. Sva polja su dinamična što znači da se mijenjaju zbog interakcija među njihovim elementima. Naše polje ili okruženje uključuje različite objekte s različitim karakteristikama, koje mogu biti stimulativnog karaktera. Stimulacija može biti visoka ili niska, ovisno o našim trenutnim željama i ciljevima. Stoga, ako je osoba gladna, primijetit će pekarnicu, dok neće primijetiti frizerski salon koji se nalazi pored. No, ako se osobi bliži važan događaj, obratit će pozornost na frizerski salon i pekarnica više neće imati nikakvu važnost (Lewin, 1935, prema Lindorfer, 2021). Velika važnost razumijevanja teorije polja odnosi se na razumijevanje interakcija i promjena u ljudskom ponašanju. Sile u polju predstavljaju vanjske i unutarnje sile koje motiviraju ili ograničavaju ponašanje. Sile mogu uključivati društvene norme i zakone te osobne vrijednosti ili motivaciju. U procesu se često susretnu konfliktne sile pa tako moramo proći regiju negativne valencije kako bismo dosegli cilj, kao kada čovjek mora raditi monotone i dosadne radnje kako bi u nečemu postao dobar (Lewin, 1935, prema Lindorfer, 2021). Kurt Lewin pretpostavlja da energija koja je potrebna za određeno ponašanje dolazi iz psihičke napetosti kada postoji želja, potreba, svrha ili namjera. Kvazi-potrebe Lewin objašnjava na način da one proizlaze iz društvenih normi, pritisaka ili kulturnih očekivanja. Upravo razumijevanje kvazi-potreba pomaže objasniti motivaciju za određenim izborom, što u društveno-humanističkom kontekstu olakšava razumijevanje motiva koji stoje iza određenih ljudskih ponašanja. Posljednja faza teorije polja odnosi se na dostizanje ravnoteže, odnosno ekvilibrijuma, što podrazumijeva zadovoljenje potreba bilo da potiču iz istinskih ili kvazi-potreba.

Prema Lewinu (1947) prvi korak modela promjene naziva se odmrzavanje. Prema njegovim vjerovanjima stabilnost ljudskog ponašanja temelji se na ravnoteži koju podržava složen spoj pokretačkih i ograničavajućih sila. Ravnoteža se mora odmrznuti prije nego što se staro ponašanje može odbaciti i uspješno usvojiti novo. U ovom prvom koraku autori često spominju katarzu, što podrazumijeva duhovno pročišćenje ili oslobođenje koji neki poput Hipokrata smatraju isključivo tjelesnim, a ostali vođeni Platonom i tjelesnim i duševnim (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje). Autor Schein (1996, prema Burnes, 2004) tvrdi da se mora omogućiti dovoljna psihološka sigurnost kako bi se dogodila promjena. Za odbacivanje starih ponašanja potrebno je osigurati osjećaj sigurnosti od gubitka i poniženja. Kako se Kurt Lewin dubinski bavio akcijskim istraživanjima, teoriju iza njih prenio je na drugi korak modela promjene koji naziva premještanje. Lewin (1947) je stava da svaki pokušaj identificiranja ishoda planirane promjene neće biti lak zbog

složenosti svih sila koje utječu na ponašanje. Isključivo temeljem pokušaja i pogrešaka omogućuje se prijelaz s manje prihvatljivog na prihvatljiviji skup ponašanja. Kako je ranije u radu istaknuto da na stavove i ponašanje utječu kultura, norma, politika i društvo, tako je i Lewin sličnog razmišljanja imenovao treći korak modela kao ponovno zamrzavanje, čija je glavna točka da novo naučeno ponašanje mora biti u skladu s ostatkom ponašanja, osobnosti i okruženja učenika ili će dovesti do novog kruga nepotvrđivanja i neuspjeha (Schein, 1996, prema Burnes, 2004). Sa suvremenog gledišta na ovaj model vidljivo je da su u svijetu poslovanja organizacije morale presložiti sustav vrijednosti te dominantno piramidalnu shemu vodstva preoblikovati u male jedinice vođene normama. Tradicionalan način upravljanja od vrha prema dolje preslikava se i na društvo pa se tako vodeća riječ daje osobi višega ranga i autoriteta, dok oni niže rangirani slijede upute. Stoljećima je slično i u hijerarhiji roditelja i djece, što moderno društvo pokušava promijeniti. Često se odgoj može poistovjetiti s menadžmentom pa tako autor Watson (2004) tvrdi da promjena ne može doći s vrha već mora proizaći odozdo prema gore, točnije organski od onih koji svakodnevno sudjeluju u toj radnji. Tako i djeca kao subjekti dvosmjernosti odgoja trebaju biti pokretač promjena.

2.3. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava

Ekologija proučava odnose među živim organizmima, njihov utjecaj na okoliš u kojem borave te utjecaj tog okoliša na njih. Američki psiholog Urie Bronfenbrenner istraživao je utjecaj okoline na razvoj djeteta. Njegova najpoznatija teorija je teorija ekoloških sustava koja pruža uvid u kompleksnosti interakcija pojedinca s okolinom. Za razumijevanje njegovih motiva važna je etimologija riječi *ekologija*, riječi grčkog podrijetla čija sastavnica eko znači dom, okućnica, a logos znači nauka, princip (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje). Bronfenbrennerov višedijelni model sastoji se od četiri glavna sloja: mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav. Prema Bronfenbrenneru, na razvoj i socijalizaciju utječu različite širine krugova s kojima je osoba u aktivnom međuodnosu. Za shvaćanje su važne tri značajne pretpostavke: 1) osoba je aktivan sudionik koji vrši utjecaj na svoj okoliš, 2) okoliš prisiljava osobu da se prilagodi njegovim uvjetima i ograničenjima i 3) okoliš se sastoji od cjelina različite veličine koji su smješteni jedan unutar drugoga te njihovih uzajamnih odnosa (Bronfenbrenner, 1979, prema Härkönen, 2001).

2.3.1. Struktura i utjecaj Bronfenbrennerovog višedijelnog modela

Mikrosustav je najbliže okruženje pojedinca koje uključuje obitelj, školu i vršnjake. Članovi mikrosustava direktno utječu na svakodnevni život i razvoj djeteta i s njima je dijete u direktnom, neprestanom kontaktu (Berk, 2000). Promatrajući shemu Bronfenbrennerovih sustava, važno je istaknuti kako su svi odnosi dvosmjerni. U mikrosustavu obitelj utječe na ponašanje djeteta, ali isto tako i dijete određenom mjerom utječe na obitelj. Interakcije s najbližim djetetovim okruženjem imaju najsnažniji utjecaj. Razumijevanjem teorije ekoloških sustava, u središte se može staviti bilo koji pojam; bilo to dijete ili recimo odrasla osoba, što znači da neće svaka osoba u središtu imati isti mikrosustav, ali će razumijevanje nečijih odnosa unutar sustava pomoći potpunijem razumijevanju ličnosti. Sam autor Bronfenbrenner objavio je kritiku na svoju teoriju ekoloških sustava, a definicija mezosustava ostala je nepromijenjena. Mezosustav obuhvaća interakcije između dvaju ili više sustava osobe u razvoju, primjerice odnos između obitelji i škole, između obitelji i vršnjaka i slično. Na interpersonalnoj razini obiteljski i vršnjački kontekst utječu na rizična ponašanja adolescenata kroz odnose s roditeljima, braćom i sestrama, vršnjacima, kao i kroz strukturu obitelji i vršnjačke grupe (Brown and Prinstein, 2011:236, prema Livazović, 2017). Autori Paquette i Ryan (2001, prema Härkönen, 2001) shvaćaju mezosustav kao poveznicu između djetetovih mikrosustava. Element socijalizacije ključan je u razumijevanju ovoga dijela jer upravo on proučava suodnos bitnih čimbenika u djetetovom životu, poput toga imaju li svi mikrosustavi istu razinu podrške, ljubavi ili očekivanja za određene vrste ponašanja. Najveći sukob može se isticati u odnosu obitelji i vršnjaka ukoliko njeguju različite vrijednosti. Čimbenici koji utječu na razvoj postaju sve kompleksniji. Egzosustav je često pogrešno shvaćen, ovisno iz čije perspektive ga se promatra. Daljnje proučavanje navodi na razmišljanje kako je osoba sudionik, ali ne i aktivni član jednog ili više okoliša koji se simultano promatraju. Pitanje koje se veže za ovu razinu je može li neko područje biti član djetetova egzosistema čak i ako ono nije aktivan sudionik, primjerice radno mjesto roditelja. Osim toga, u egzosustav uključeni su mediji, susjedstvo i lokalna zajednica te socijalne usluge (Härkönen, 2001). Definicija makrosustava najviše se promijenila kao posljedica Bronfenbrennerove kritike na vlastite teorije. Makrosustav se sastoji od sveobuhvatnog obrasca mikro-, mezo- i egzosustava koji su karakteristični za određenu kulturu ili širi društveni kontekst. Makrosustav se može smatrati društvenim nacrtom (Bronfenbrenner, 2002, prema Härkönen, 2001), Makrosustav je od djeteta najudaljeniji sloj prema ekološkoj teoriji, no prodire kroz sve ostale slojeve jer uključuje vrijednosti, tradiciju i zakone. S obzirom da se u centar

promatranja ovih sustava stavlja pojedinac, utjecaj pojedinih makrosustava može se uočiti tek nakon usporedbe djece i mladih koji žive u različitim društvima, kao što je to Bronfenbrenner učinio promatrajući makrosustave djece u Sovjetskom Savezu i SAD-u.

Teorija ekoloških sustava osobu vidi kao ličnost koja se razvija u kompleksnom sustavu odnosa na koje utječu višestruke razine okoline koja ju okružuje. S time na umu, ova teorija može poslužiti kao uvid u utjecaj stavova roditelja o tjelesnom kažnjavanju na razvoj djece. Primjerice u mikrosustavu roditelji koji podržavaju tjelesno kažnjavanje mogu svoja vjerovanja prenijeti na djecu temeljem vlastitog odgoja. U mezosustavu odnosi između obitelji i škole mogu utjecati i na roditelje i na dijete, recimo ako škola provodi određene informativne i preventivne programe koje će roditelji posjećivati ili tako što će roditelji biti aktivni sudionici školske zajednice i time dati doprinos i utjecaj. Iako egzosustav čine cjeline u kojima dijete nije izravno prisutno, radno mjesto roditelja ili lokalna zajednica mogu utjecati na stavove o disciplini, na razinu stresa te na resurse koji su obitelji na raspolaganju. Na kraju, makrosustav ima ključnu ulogu u oblikovanju stavova o disciplini i tjelesnom kažnjavanju. Kulture, supkulture, norme i zakonski okviri koji reguliraju prava djece mogu utjecati na percepciju i odnos prema tjelesnom kažnjavanju djece. Prema Morris (2005) revidirani bioekološki model proširuje originalni model Urieja Bronfenbrennera tako što dodaje naglasak na svakodnevne interakcije pojedinca s neposrednim okruženjem, nazivajući ih proksimalnim procesima. Revidirani bioekološki model detaljnije analizira ulogu vremena u razvoju kako bi se bolje razumjelo kako trenutne, povremene i dugoročne promjene utječu na razvoj, čime dodatno omogućava razumijevanje ljudskog karaktera kroz životni tijek (Morris, 2005).

Zahvaljujući Bronfenbrenneru, Lewinu i Eriksonu te ostalim teoretičarima koji su se bavili pojmom socijalizacije, omogućeno je dublje razumijevanje kompleksnih faktora koji utječu na dječji razvoj, ali i na formiranje stavova.

2.4. Pedagoški kontekst definiranja stavova

Stavovi su stečen, relativno trajan konstrukt pozitivnih ili negativnih vrednovanja koji se oblikuje u procesu socijalizacije. Uzori pri formiranju stavova stoljećima su bili obitelj, tradicija i Crkva. Ubrzanim razvojem društva primaran utjecaj na formiranje stavova preuzeli su društveni mediji, influenceri i aktualno mijenje društva. Stav je ključan dio identiteta pojedinca dok je istovremeno podložan direktnom utjecaju društva. Iako definicije stavova variraju, većina autora se slaže da se karakteristike stava odnose na pozitivnu ili negativnu dimenziju. Velik dio svakodnevne međuljudske komunikacije ovisi o stavu pojedinca o određenoj temi, pojavi, objektu ili osobi. Već Platon i grčki mislioci ističu povezanost emocija, iskustva i znanja s formiranjem stavova, a autori Zanna i Rempel (2008, prema Devčić, 2024) definiraju tri najistaknutije komponente stava: ponašajnu, afektivnu i kognitivnu. Ponašajna ili bihevioralna komponenta odnosi se na ponašanja, namjere ili direktna iskustva s objektom stava. Ako je tjelesno kažnjavanje djece objekt stava, bihevioralna komponenta uključuje prethodno iskustvo ili buduću namjeru s tjelesnim kažnjavanjem djece. Emocionalna ili afektivna komponenta uključuje emocije povezane s objektom stava. Primjerice, tjelesno kažnjavanje djece potiče negativnu emotivnu reakciju poput tuge ili gađenja. Kognitivna značajka stava odnosi se na uvjerenja o objektu stava, recimo uvjerenje da je tjelesno kažnjavanje djece kulturološki ili vjerski opravdano. Stav ne mora imati izražene sve tri komponente pa tako osoba koja nema prethodno iskustvo s tjelesnim kažnjavanjem djece može opravdanje za takvom vrstom discipline pronaći u svojoj vjeri. Autor Ajzen (1989) ističe multikomponentni pregled trihotomije stavova. Smatra važnim razgraničiti odgovore usmjerene prema drugima i one usmjerene na sebe, ponašanja u javnosti i u privatnosti te razliku između akcije i reakcije. Osim toga, prema analizi autora Rosenberga i Hovlanda (1960, prema Ajzen, 1989) razlikuju se verbalne i neverbalne manifestacije stavova. Pri kognitivnoj razini stava verbalna manifestacija uključuje izražavanje uvjerenja o objektu stava, u afektivnoj razini je to izražavanje emocija prema objektu stava dok je konativni dio izražavanje ponašajnih namjera. Neverbalni dio stava podrazumijeva perceptivnu reakciju prema objektu stava, na afektivnoj razini fiziološku reakciju, a na konativnoj razini očigledno (*eng. overt*) ponašanje poput smješkanja ili okretanja očima.

2.4.1. Utjecaj kulture i socijalizacije na formiranje stavova

Inkulturaciona je proces kroz koji osoba usvaja norme, vrijednosti, običaje i ponašanja svoje kulture. Putem inkulturacije pojedinci uče i usvajaju specifične obrasce i načine života koji su tipični za društvo u kojem odrastaju. Kroz proces inkulturacije, pojedinci razvijaju osjećaj pripadnosti određenoj kulturi, što im pomaže u formiranju identiteta i osjećaja sebe u društvenom kontekstu (Phinney, Ong, 2007). Kultura i društvene norme imaju posebno važan utjecaj na stavove, napose kada je riječ o kontroverznim temama poput seksualnosti, vjere, pobačaja ili tjelesnog kažnjavanja. Tradicijom se često opravdava određeno ponašanje uz stav da je ponašanje prihvatljivo čim postoji toliko dugo. Kultura jednog naroda tradicionalno je imala najveći utjecaj na stvaranje stavova prema nekom objektu. Pojedinci uglavnom ne preispituju stavove koji su generacijski naslijeđeni. One osobe koje bi preispitivale društvene norme ili se ponašale suprotno tradiciji često bi se smatrale devijantnima. Inkulturaciona prethodi socijalizaciji te omogućuje prijenos kulturne baštine s jedne generacije na drugu, omogućujući kontinuitet normi i navika. Francuski sociolog Emile Durkheim definirao je socijalizaciju kao proces tijekom kojeg osobe stječu stavove i sustave vrijednosti putem društvenih normi određene kulture. Tijekom života ljudi se socijaliziraju za uloge i zadaće koje su svojstvene određenom uzrastu – ranom i kasnom djetinjstvu, adolescenciji, mlađoj, srednjoj i starijoj odrasloj dobi (Raboteg-Šarić, 1997). Dominacija društvenih uvjeta ističe se u podruštvljavanju čovjeka te se proces socijalizacije, za razliku od odgoja koji je sustavan proces, događa nenamjerno i spontano. Iako su definicije odgoja brojne, većina se autora slaže da je odgoj specifično ljudska aktivnost u kojoj čovjek postaje čovjekom (Vukasović, 1989; Polić, 1993; prema Bognar, 2015). Odgojem se još smatra svjesno djelovanje na dijete u razvoju u nastojanju da se izgradi, razvije i oblikuje kao čovjek u svojim ljudskim odlikama. Obitelj kao matična zajednica ima ključnu ulogu u procesu socijalizacije i odgoja u djetetovu životu, dok odrastanjem i sazrijevanjem tu ulogu preuzimaju odgojno-obrazovne ustanove te skupine vršnjaka. Uz brojne vještine i znanja koje bi trebalo prenijeti na dijete, u današnje vrijeme stavlja se velik naglasak na razvoj emocionalne inteligencije. Emocionalno pismene osobe kreativno rješavaju probleme, uspostavljaju dobre odnose s drugima i donose primjerene odluke (Buljubašić Kuzmanović, Livazović, 2010:264). Autorica Raboteg-Šarić (1997) ističe kako na razvoj slike o sebi utječu kulturalna shvaćanja o razlikama u ponašanju vezanima za spol te očekivanja u vezi sa značajkama osobnosti koje se smatraju prikladnima za različite spolove. Kultura u kojoj osoba odrasta određuje društvene norme i vrijednosti po kojima će se netko ponašati te kako će formirati

i mijenjati stavove. Isto tako, religija i vjerska uvjerenja mogu utjecati na stavove o moralnosti, disciplini i društvenim ulogama. U novije vrijeme pod pojmom kultura treba ubrojiti i medije koji oblikuju percepciju stvarnosti i društvena očekivanja te imaju jedan od većih utjecaja na djecu i mlade današnjeg doba.

2.5. Obitelj kao temeljna pedagoška zajednica

Obitelj je temeljna društvena jedinica koja oblikuje razvoj pojedinca od najranijeg djetinjstva te kroz interakcije ima ključnu funkciju u formiranju identiteta. Danski autor Juul (1995) za obitelj kaže kako je nepresušan izvor i tema različitih rasprava. Prema Jankoviću (1995) obitelj je živi sustav koji predstavlja organiziranu, razmjerno trajnu, reproduktivnu društvenu cjelinu. Više od 80% Hrvata vjeruje da je brak važan i ne smatra ga zastarjelom društvenom institucijom (Čudina-Obradović, Obradović, 2006). Danas su definicije obitelji mnogobrojne i raznolike, dok pojam obitelji prema Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23) čine roditelji i djeca te druge osobe koje su povezane krvnim srodstvom ili srodstvom temeljenim na posvojenju ili skrbništvu. Zakon ističe kako obitelj može biti povezana brakom, ali može biti i izvanbračna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ili kraće ako su u toj zajednici rođena zajednička djeca. Uz muškarca i ženu, obitelj se definira i kroz odnose između roditelja i djece. Oni mogu biti biološki, udomiteljski, posvojiteljski i skrbnički. Posvojenje je poseban oblik zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta, a posvojitelji činom posvojenja stječu pravo na roditeljsku skrb, isključivo pod uvjetom da je proces zasnovan u skladu s dobrobiti djeteta (Obiteljski zakon, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23, čl. 180). Važno je naglasiti kako je u članku 3. Obiteljskog zakona utemeljeno da žena i muškarac imaju jednaka prava u svim obiteljsko-pravnim odnosima, a posebno u roditeljskoj skrbi te se po članku 4. ističe solidarnost kao temeljno načelo obiteljskog života (Obiteljski zakon, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23). Nuklearna obitelj naziva se još i tradicionalnom i uključuje zajednicu majke, oca i djece čija se struktura s godinama najviše promijenila. Maleš (2012, prema Jančić, Jurišić i Lončarić, 2019) navodi kako iz nuklearnih obitelji danas često nastaju obitelji razvedenih bračnih parova s djecom i samohrani roditelji. Nuklearne obitelji koje žive s drugim bližim srodnicima nazivaju se proširene obitelji. Proširenu obitelj mogu činiti djedovi i bake, braća i njihove žene, sestre i njihovi muževi, nećaci. U Hrvatskoj obitelji čine najčešće dva ili tri naraštaja, točnije roditelji i djeca te baka i djed uz njih. Veličina obitelji bila je razmjerno malena te se postupno smanjivala (Hrvatska enciklopedija, mrežno

izdanje). Obitelji se mogu razlikovati i po mjestu stanovanja pa tako postoje patrilokalne, odnosno one koje žive u muževoj kući nakon braka, matrilokalne ili one koje žive u ženinoj kući nakon braka ili neolokalne, one koje žive neovisno o roditeljima ili rodbini. Patrijarhalni poredak obitelji u kojem najstariji muškarac donosi najvažnije obitelji polako zamjenjuje egalitarna obitelj, točnije ona u kojoj je raspodjela moći između supružnika jednaka. Obitelj je bila najveći prostor za enkulturaciju i socijalizaciju te ju nijedan drugi prostor za to nije mogao nadmašiti. Autorica Bouillet (2014: 53, prema Boneta i Mrakovčić, 2021) u istraživanju zaključuje da obitelj još uvijek zadržava svoju funkciju podržavanja i skrbi za svoje članove. Nasuprot nuklearnim obiteljima pojavile su se suvremene obitelji koje imaju mali broj djece ili su bez djece prema vlastitoj odluci. Rosić i Zloković (2003, prema Debeljak, 2020) strukturu suvremene obitelji opisuju tako da ju čine otac, majka ili samohrani roditelj, razvedeni brakovi, izvanbračna djeca. Ukoliko ga ima, dijete čini središnju figuru u obitelji. Suvremene obitelji nalaze se pred brojnim izazovima koji su uzrokovani ubrzanom razvojem tehnologije i društva, konzumerizmom i gubitkom tradicije. Prijenos tradicije s naraštaja na naraštaj glavna je karakteristika tradicionalne obitelji, dok se u modernom dobu trendovi do te mjere brzo mijenjaju, da je teško stvoriti tradiciju.

2.5.1. Funkcije obitelji

Autor Murdock (1968, prema Visković, 2018) kao univerzalne obiteljske funkcije ističe biološko-reproduktivnu, ekonomsku i odgojno-obrazovnu funkciju. Reproductivna funkcija obitelji podrazumijeva da obitelj omogućuje prokreaciju i odgoj djece te biološki i društveni kontinuitet zajednice. U ekonomskom smislu obitelj omogućuje osiguravanje osnovnih životnih potreba i učenje o zajedničkom upravljanju resursima. Osim što obrazovanje može biti formalno, djeca uče prvenstveno kroz svakodnevne aktivnosti kod kuće. Murdock (1968) obitelj smatra univerzalnom institucijom koja će sve te potrebe ispuniti u svim društvima. Uz Murdocka, strukturalni funkcionalizam autora Talcotta Parsonsa, koji se razvija tridesetih godina prošloga stoljeća, naglasak stavlja na obiteljsku funkciju socijalizacije djece, s obzirom da obitelj prenosi kulturu, norme, vrijednosti i tradiciju na nove naraštaje. Osim važnosti obitelji za djecu, ona također pruža podršku odraslim članovima, kako kroz brak, tako i kroz ostale rodbinske odnose (Kuvačić, 1989). Pozitivna obilježja obitelji prije svega su dobri međuljudski odnosi i angažiranost roditelja u odgoju i obrazovanju djece (Livazović, Vuletić, 2018). Roditeljstvo je čin na koji se ljudi odlučuju sve rjeđe i sve kasnije. Prema Državnom zavodu za statistiku, u 2021. godini stopa nataliteta u Hrvatskoj iznosila je 9,4, a odnosi se na broj živorođene djece na 1000 stanovnika. Bitno je

istaknuti stopu prirodnog prirasta koja je 2021. godine bila negativna i iznosila je -6,7, odnosno - 26 204 osobe. U svim županijama Republike Hrvatske prirodni prirast bio je negativan te je broj umrlih porastao (Državni zavod za statistiku, 2022). Autori Obradović i Čudina-Obradović (2003) govore o doživljaju roditeljstva te ističu kako su odlučivanje na djecu, preuzimanje i prihvaćanje roditeljske uloge, svjesno ili intuitivno postavljanje odgojnih ciljeva njegov sastavni dio. Osim toga, roditeljska briga, roditeljski postupci i aktivnosti te roditeljski odgojni cilj čine svrhu roditeljstva i samoga doživljaja. Janković (1994, 277) već u uvodu rada ističe kako „bez roditeljstva nema poroda ni porodice, ali ni bez zdravih odnosa među roditeljima nema uvjeta da porod stasa u novog i sposobnog čovjeka“. Uz brojne zahtjeve koje nosi odgoj djeteta, roditelji bi trebali primjerom poticati cijelu obitelj na drukčije ponašanje, posebice u kontekstu nasilnog ponašanja (Buljan-Flander, 2004, prema Livazović i Vranješ, 2012).

2.5.2. Tradicionalni pristupi roditeljstvu

Roditeljski stilovi odnose se na obrasce ponašanja koje roditelji koriste u odgoju svoje djece. Stilovi se često klasificiraju na temelju dvaju glavnih faktora: razine topline koju roditelji pružaju i razine kontrole, odnosno discipline i očekivanja koje roditelji postavljaju. Najpoznatija podjela roditeljskih stilova opisana u brojnim radovima dolazi od kliničke psihologinje Diane Baumrind, koja je nastojala objasniti da dječje ponašanje može biti povezano s određenim roditeljskim stilovima kojima su odgajani kod kuće. Autoritativni ili demokratski stil odgoja karakterizira visoka razina kontrole i visoka razina topline. Autoritativni stil najprihvatljiviji je tip odgoja među stručnjacima. Demokratski stil odgoja pomaže razviti djetetovu neovisnost, disciplinu i samopouzdanje. Prema Santrock (2009, prema Fadillah i Fauziah, 2022) autoritativni tip razvit će veću razinu poslušnosti kod djece, koja nastaje poštivanjem pravila i očekivanja koja su roditelji postavili. Zahvaljujući visokoj razini kontrole te visokoj razini topline, djeca će pozitivno reagirati jer imaju slobodu donositi izbore, znajući da kod kuće postoji čvrsta struktura koja im u tome pomaže. Socijalna kompetentnost koju djeca dobiju zahvaljujući sigurnosti koju im roditelji pružaju pomoći će oblikovati ih kao cjelovite i uspješne osobe. Kod roditelja autoritativnog odgojnog stila, metode discipline koriste se kao način podrške, a ne kazne. Tim putem djeca imaju uvid u ciljeve i očekivanja, što pomaže razviti samopouzdanje, odgovornost, regulaciju emocija i bolji akademski i školski uspjeh (Sanvictores, Mendez, 2022). S druge strane, pojavljuje se autoritarni stil roditeljstva kojeg karakterizira niska razina topline i visoka razina kontrole. Kod ovakvog tipa roditelja emocionalna podrška gotovo da i ne postoji te ju zamjenjuje strogoća,

disciplina i kontrola. Ovaj tip roditelja očekuje isključivo da dijete sluša naredbe koje su mu dane, djetetove želje nisu važne, a roditelj jednostavno preferira kazniti dijete. Za dijete gotovo da nema prostora za pregovaranje i kompromis, dok pravila uglavnom nisu ni objašnjena. Roditelji imaju visoke standarde i ne ostavljaju prostor pogreškama, ističu autori Sanvictores i Mendez (2022). Holden (2010) smatra da će autoritarni stil djecu učiniti nesretnima, stidljivima i nepovjerljivima, no kod roditelja se smatra prihvatljivim jer imaju najvišu razinu moći i kontrole te zahtijevaju poslušnost od svoje djece, usprkos tome što je stav i pristup često grub i nepristojan. Autori Sanvictores i Mendez (2022) ističu kako će često djeca odgajana autoritarnim stilom zapravo biti najposlušnija u prostoriji zbog ogromnog straha od posljedica. Permisivni stil roditelja suprotan je od autoritarnog. Na francuskom jeziku *laissez-faire* znači „pustiti ljude da rade što žele“, što upravo opisuje ovaj stil roditeljstva. Roditelji permisivnog stila odgoja imaju nisku razinu kontrole, ali visoku razinu topline. To su roditelji koji vole i poštuju svoju djecu, ali im je jednostavnije pustiti ih da donose sami svoje odluke te da imaju visoku razinu slobode. Djeca zauzvrat od roditelja ne traže puno, iako im nedostaje strukture, ali isto tako su i rijetko kažnjavana što im daje dodatno samopouzdanje u proizvoljnom donošenju odluka. Roditelji će izbjegavati bilo kakvu vrstu sukoba, a od svoje djece nemaju visoka očekivanja (Baumrind, 1991). Kao posljedicu, djeca odgajana permisivnim stilom kasnije u životu mogu imati problem s poštivanjem autoriteta i praćenjem pravila, recimo u školi ili na radnom mjestu. Osim nepoznavanja granica u komunikaciji, pokazalo se da nedostatak pravila u ovom roditeljskom pristupu može dovesti do nezdravih prehrambenih navika i prekomjerne tjelesne težine, s obzirom da djeca imaju previše slobode i premalo granica. To se preslikava na sve sfere djetetova života, biranje kada odlaze na spavanje, neograničena količina vremena provedenog pred ekranima, što dovodi do sebičnosti, impulzivnosti i zahtjevnosti (Sanvictores, Mendez, 2022). Naposljetku, indiferentni ili zanemarujući stil roditeljstva potpuna je suprotnost autoritativnom. U ovome načinu odgoja roditelji malo traže i malo pružaju, odnosno razina kontrole je niska, kao i razina topline. Djeca mogu osjetiti manjak ljubavi i podrške, što će se na području cjeloživotnog osobnog razvoja manifestirati kao nisko samopouzdanje i neprilagođeno izražavanje emocija. Zbog nedostatne rane socijalizacije u obitelji može doći do problema u komunikaciji te osjećaja društvene odbačenosti. U adolescenciji se javljaju posljedice indiferentnog odgojnog stila i niske razine roditeljske kontrole u vidu rizičnih ponašanja i delinkvencije te nižeg akademskog uspjeha. Zbog nedostatka pravila i topline djeca odgajana zanemarujućim stilom imaju problema s formiranjem slike o sebi,

s reguliranjem emocija i usvajanjem društvenih normi i pravila te su često otpornija i samostalnija (Sanvictores, Menzez, 2022). Za pravilan dječji razvoj potrebno je strukturirati odgoj i postaviti granice te pružiti puno ljubavi i poštovanja. Poznavanje ovih četiriju načina odgoja pomoći će u pronalasku uzroka određenih ponašanja kod djece, minimalizirati rizične čimbenike odgoja i osvijestiti važnost roditeljskog stila odgoja za prosperitet djece i njih samih.

2.5.3. Suvremeni pristupi roditeljstvu

Iako se čini da se četiri odgojna stila Diane Baumrind mogu primijeniti na sve roditelje, s ubrzanim razvojem društva, pojavom društvenih medija i masovnog dijeljenja sadržaja o djeci, čini se da svakodnevno izviru novi trendovi među roditeljima. Jedan od novijih pristupa naziva se *free-range parenting*, odnosno slobodno roditeljstvo. Ovaj tip roditeljstva pruža nisku razinu kontrole i nisku razinu topline te je najbliži po opisu indiferentnom stilu roditeljstva. Roditelji zagovaraju ovaj pristup uz motiv promicanja neovisnosti i samostalnosti kod djece te da smanje razinu uplitanja roditelja u razvoj dječje osobnosti. Ovaj je pristup nastao kao odgovor na prezaštitnički nastrojene roditelje, a *free-range* roditelji vjeruju da nema mjesta strahu od ozljede jer će dijete i u procesu ozljeđivanja nešto naučiti (Pimentel, 2012). Suprotno od slobodnog roditelja, jedno od vodećih mjesta u odgojnim stilovima zauzima zaštitničko roditeljstvo koje često prati ironični naziv *helikopter roditeljstvo*, simbolizirajući roditelje koji izbliza prate svoju djecu kao što helikopter nadzire grad. Helikopter roditelji pružaju visoku razinu kontrole i visoku razinu topline, ali za razliku od autoritativnog stila, kod zaštitnički nastrojenih roditelja postoji jako niska razina autonomije kod djece. Ovaj tip roditelja radije će riješiti sve probleme svoje djece, kako oni sami to ne bi morali. Preuzimaju inicijativu i zasluge za suočavanje s izazovima svoje djece te su iznimno involvirani u sve aspekte dječjega života, čak i u one gdje to nije potrebno. Velik problem je visoka količina nadzora koja utječe na psihosocijalni razvoj djece, potiče osjećaj anksioznosti u društvenim situacijama i djecu ostavlja nespremnom za samostalni život (Ungar, 2009). Još jedan od rizičnih aspekata ovoga tipa roditeljstva je što djeca imaju predispoziciju za prekomjernu debljinu, razvoj šećerne bolesti i nedostatan razvoj muskulature, s obzirom da roditelji zbog straha djecu potiču da provode vrijeme u sedentarnim aktivnostima kako bi izbjegli mogućnost ozljede. Djeci pretjerano zaštitničkih roditelja često je zabranjena slobodna igra, igra na otvorenom, igre loptom, penjanje i slično (Pimentel, 2012). Uz helikopter roditelje, jedan od najpoželjnijih trendova današnjice naziva se povezujuće roditeljstvo, poznatiji kao *attachment parenting*.

Roditelji promiču iznimno blisku povezanost s djetetom i nježan odgoj kako bi predodredili uspješan razvoj djeteta. No, na složen proces odrastanja utječu brojni čimbenici pa tako isključivo ljubav i podrška ne mogu zajamčiti samoaktualizaciju. Povezujuće roditeljstvo temelji se na osluškivanju djetetovih potreba i što bržoj reakciji na njih. Iako ovaj pristup nije novost, zaživio je kao odgovor na distanciranje roditelja od svoje djece i provođenje tradicionalnih represivnih metoda. U ovome stilu roditeljstva zbližavanje kreće već u trudnoći, potpomognuto je uspostavljanjem dojenja i nošenjem djece u maramama i nosiljkama, ispunjavanju djetetovih potreba i brzim reakcijama na djetetov plač, zajedničkom spavanju. Zagovornici povezujućeg roditeljstva nisu skloni disciplini i smatraju da će takav pristup spriječiti povezivanje. Vjeruju kako ljubav ne može razmaziti dijete (Sears, Sears, 2008). Slično povezujućem roditeljstvu, među roditeljima na društvenim mrežama sve je češće istaknut način nježnog roditeljstva, odnosno *gentle parenting*. Nježno roditeljstvo uspostavlja odnos s djetetom, pruža visoku razinu ljubavi i topline, ali i visoku razinu odgovornosti i granica. Roditelji stavljaju naglasak na komunikaciju, osluškivanje djetetovih potreba, poštivanje osjećaja i gledanja na svijet iz dječje perspektive. Nježan roditelj ističe dijete kao individu i prilagođava stilove odgoja svakom od svoje djece posebno, a svojim primjerom demonstriraju poželjne modele ponašanja. Ključna riječ ovoga načina odgoja je nježnost i često ga se miješa s indiferentnim stilom roditelja, jer se ove roditelje osuđuje da su previše popustljivi, s obzirom da ne koriste represivne odgojne metode, kazne ili tjelesno kažnjavanje. Iako se na roditelje koji se trude nježno i povezujuće odgajati svoju djecu često gleda s dozom osude jer će „sigurno razmaziti svoje dijete“, potvrđeno je mnoštvo prednosti ovakvog tipa odgoja. Djeca će postati psihički i fizički zdravija, neće biti izložena visokim razinama stresa, bit će uvijek u blizini roditelja, razvit će sposobnost reguliranja emocija i odrastat će u toplom i podržavajućem okruženju (Miller, Commons, 2010). Razvojna psihologinja Alison Gopnik napisala je knjigu naziva „The Gardener and the Carpenter“, aludirajući na moderne odgojne stilove. Prema Gopnik (2016) roditelj koji je *carpenter*, odnosno stolar, pristupit će odgoju djeteta s ciljem da ga oblikuje u specifičan tip osobe pomoću strukturiranih metoda, puno smjernica i kontrole, uz jasne granice i disciplinu. Roditelj koji je *gardener*, odnosno vrtlar, djeci će stvoriti uvjete za rast i razvoj, pružajući im podršku, ljubav i sigurnost, ali ne pokušavajući kontrolirati svaku fazu njihovog rasta. Uz veliku dozu prilagodljivosti i fleksibilnosti, vrtlari za razliku od stolara ohrabruju autonomiju i jedinstvenost. Svojom suvremenom analizom Gopnik

(2016) poručuje roditeljima da ohrabre djecu u razvoju te da budu tu za njih kao izvor strukture i granica te njihova sigurna zona.

2.6. Tjelesno kažnjavanje djece

2.6.1. Povijesni pregled do 19. stoljeća

Jedan od najvažnijih zadataka s kojim se suočavaju roditelji i skrbnici je odgoj djece. Među brojnim metodama odgoja, tjelesno kažnjavanje je jedno od uobičajenih načina discipline, no njegova primjena postaje sve kontroverznija u suvremenom društvu. Način na koji roditelji ili skrbnici discipliniraju djecu ima dubok utjecaj na njihov cjeloživotni razvoj. Prema autorici Gershoff (2002) tjelesno kažnjavanje podrazumijeva primjenu sile s ciljem discipliniranja ili kažnjavanja djeteta koje uzrokuje bol, ali ne ozljedu. Pod pojmom fizičko kažnjavanje podrazumijeva se udaranje djeteta po stražnjici rukom, remenom ili nekim drugim predmetom; udarac otvorenom rukom po licu ili glavi, guranje, udaranje predmetima, prisilno držanje i snažno protresanje (Gershoff, 2002; Holden i sur., 2017). Postoje brojne definicije tjelesnog kažnjavanja budući da ono obuhvaća raznolike i domišljate postupke koji variraju u svom intenzitetu, sredstvima i učestalosti (Pećnik, 2003, prema Velki, Bošnjak, 2012). Fizičko kažnjavanje gotovo uvijek uključuje primjenu sile koja uzrokuje bol, nelagodu te čak i povrede. Iako fizičko kažnjavanje uključuje nasilne radnje, prvenstveno se po intenzitetu, učestalosti i posljedicama razlikuje od zlostavljanja. Postojalo je vjerovanje da fizičko kažnjavanje ne može biti nasilje ukoliko roditelj djetetu želi dobro. Vrijedi generalni sporazum da se većina načina tjelesnog kažnjavanja ne smatra zlostavljanjem, no to se može interpretirati na brojne načine, ovisno o tome jesu li posljedice psihičke ili fizičke, dugoročne ili kratkoročne. Neki su se autori složili da je najbitnije promatrati namjeru roditelja – ako je roditelj htio djetetu namjerno nanijeti ozbiljnu štetu, čak i ako to u konačnici nije učinio, taj se čin smatra nasilnim (Nobes, Smith, 2000).

Tradicionalno gledano, fizičko kažnjavanje bilo je općeprihvaćeno kao legitimna odgojna metoda ne samo unutar obitelji, nego i u drugim društvenim zajednicama poput vjerskih institucija ili škola. U staroj Grčkoj su se formirala dva najpoznatija odgojna sustava: atenski i spartanski. Spartanci su bili poznati po vojničkom načinu odgoja koji je isticao važnost fizičke spreme i poštivanja zakona i društvene hijerarhije, dok je u Ateni primarno bilo oblikovati duševnost i odnos između pojedinca i države (Hercigonja, 2021). Istaknuti filozofi antičkog doba vjerovali su kako

fizička kazna oblikuje karakter, a u srednjem vijeku to je bio božanski način održavanja reda u zajednici. Autor Hercigonja (2021) u povijesnom pregledu ističe pokornost i trpljenje kao jedno od fundamentalnih vrijednosti tog vremena, koje se primarno postizalo tjelesnom kaznom. U srednjem vijeku demonološka škola temeljila je svoje vjerovanje na pročišćenju i izgonu zlih duhova iz osoba pomoću tjelesne kazne. S vremenom su se stavovi prema strogim metodama discipline mijenjali, primjerice klasična škola se jasno protivila okrutnim kaznama zbog nehumanih i neefikasnih aspekata. Filozof John Locke zagovarao je ideju da je dijete rođeno kao prazna ploča, odnosno *tabula rasa*, stoga roditelji snose svu odgovornost za odgoj vlastitoga djeteta. To će uspjeti ako mu pruže pristojnog odgojitelja, a krut način discipline bi ga oblikovao kao krutog čovjeka kasnije pa savjetuje roditeljima da se prema djeci odnose kao prema razumnim bićima (Jakopec, 2014). S obzirom da je tjelesno kažnjavanje bilo zastupljeno i u školama, koje nisu mogla pohađati djeca svih staleža, ideje o blažem odgoju djece nisu mogle doprijeti do svih nakon što su učitelji počeli razmatrati alternativne odgojne metode. Jean Jacques Rousseau odgoj je bazirao na djetetovu iskustvu i učenju u prirodi te je smatrao da djecu treba usmjeravati blago i razumno, a ne putem straha, no u praksi je fizičko kažnjavanje svejedno bilo rasprostranjeno jednakom mjerom kao i ranije. Prema Paušić (2015, prema Lujić, 2020) onaj koji se odgaja sam nosi posljedice za vlastite postupke te tako gradi svoj moralni sustav. Pozitivistička škola razvijena u 19. stoljeću usmjeravala se na znanstveno proučavanje kriminalnog ponašanja te tjelesno kažnjavanje nije bilo u skladu s pozitivističkim pristupom. Do 19. stoljeća obitelji su puno vremena provodile zajedno radeći u poljima pa su tako i mnogo vremena provodili s djecom, a pojavom industrijske revolucije promijenile su se i tradicionalne uloge unutar obitelji. Obitelj je imala značaj zbrinjavajućega zajedništva te su bili usmjereni na muškarca kao glavu kuće koji je donosio važne odluke i osjećaj sigurnosti za sve članove kućanstva (Koprek, 2015). Muškarci su odlazili raditi u tvornice, a žene su preuzele punu odgovornost za brigu o djeci i kućanske poslove. U tom su vremenu djeca korištena kao jeftina radna snaga, posebice zbog svoje sitne građe jer su mogli dosegnuti dijelove strojeva koje odrasli nisu. Fizički aspekt discipline je prema djeci-radnicima bio način održavanja kontrole i kvalitete rada, a prema podacima Međunarodne organizacije rada, 2004. godine bilo je 218 milijuna djece-radnika (Edmonds, 2007).

2.6.2. Status tjelesnog kažnjavanja djece od 20. stoljeća

Tek se početkom 20. stoljeća stavovi o tjelesnom kažnjavanju djece počinju mijenjati. Velik značaj tome pridavali su psiholozi poput Sigmunda Freuda i Jeana Piageta. Sigmund Freud naglašavao je

važnost i dugotrajnost utjecaja nastalih tijekom ranog djetinjstva na nesvjesni um. Neriješeni konflikti mogu dovesti do problema s psihičkom stabilnošću osobe, a posebno tjelesno kažnjavanje i represivne odgojne metode koje dovode do osjećaja krivnje i niskog samopoštovanja te osjećaja srama koji predstavlja brzu promjenu stanja iz prethodno pozitivnog u negativno stanje (Schoore, 1998). Freud je među prvim stručnjacima isticao utjecaj potisnutog bijesa na agresiju u kasnijim životnim fazama, pa tako ako dijete iščekuje tjelesnu kaznu, Freud u svojoj psihoanalizi tvrdi da „strepnja ne uzrokuje traumu, naprotiv ona od nje štiti“ (Freud 1920/1986:140, prema Mijatović, 2009). Uz Freudovu psihoanalizu, švicarski psiholog Jean Piaget predstavio je četiri stadija ljudskog kognitivnog razvoja (Pakpahan, Saragih, 2022):

1. senzomotorno razdoblje (do 2. godine)
2. predoperativno razdoblje (od 2. do 7. godine)
3. stupanj konkretnih operacija (od 7. do 11. godine)
4. stupanj formalnih operacija (od 12. godine)

Senzomotorno razdoblje podrazumijeva stadij učenja o svijetu kroz osjetila i motoričke aktivnosti, razvoj permanentnosti objekata, što za djecu znači da shvaćaju da objekti postoje čak i onda kada ih ne vide. U predoperativnom stadiju djeca koriste simboličku igru i razvijaju kreativnost korištenjem slika i crteža, no u tom im je stadiju teško razumjeti perspektive drugih ljudi jer su egocentrični, a istovremeno pokazuju značajke animizma, odnosno vjerovanja da neživi objekti poput dječjih igračaka imaju osjećaje. Prema Piagetu, upravo se u fazi konkretnih operacija dolazi do prekretnice u dječjem razvoju. U fazi konkretnih operacija djeca stječu razumijevanje fenomena konzervacije, odnosno pojave da količina neke tvari ostaje ista, čak i onda kada se njezin oblik promijeni (Berk, 2015). Primjerice, količina vode ostaje ista bez obzira na oblik posude. Djeca stečenim novim vještinama uspijevaju logički razmišljati o konkretnim događajima. U posljednjoj fazi, fazi formalnih operacija djeca stječu sposobnost apstraktnog mišljenja, testiraju hipoteze i donose jednostavnije zaključke bez potrebe za prethodnim iskustvom (Berk, 2015). Svaki stadij Piagetove teorije kognitivnog razvoja pomaže razumjeti kako djeca razmišljaju i uče.

U svakoj od ovih razvojnih faza djeca uče novi način razmišljanja i pogleda na svijet te su one univerzalne, odnosno neovisne o kulturološkoj pozadini i odvijaju se zadanim redoslijedom. Uz faze razvoja, Piaget je promatrao i moralni razvoj te je vjerovao da djeca uče kroz interakciju i

suradnju s drugima, a ne kroz autoritarno nametanje pravila. Tjelesno kažnjavanje djece kao represivna odgojna metoda u ovim bi fazama potaknula djecu da poštuju pravila isključivo zbog straha od kazne. Ako djeca nemaju mogućnost slobode i samostalnog istraživanja, tada ni učenje neće biti učinkovito. Tjelesno kažnjavanje inhibitor je procesa učenja jer izaziva strah, narušava socijalne odnose i odnos prema autoritetu te u konačnici ometa kognitivni, moralni i socijalni razvoj djeteta.

Tijekom 20. stoljeća počela je rasti svijest o pravima djece te su ona postala dio pokreta za ljudska prava, čime su se stavovi o tjelesnom kažnjavanju djece počeli mijenjati. Prednost u tome imale su razvijenije zemlje gdje su roditelji, skrbnici i odgajatelji počeli preispitivati učinkovitost fizičkih kazni. Švedska 1979. godine postaje prva zemlja koja je zakonom zabranila tjelesno kažnjavanje djece. U brojnim zemljama napad na odraslu osobu je zločin, no kada je slična vrsta sile primijenjena na dijete, jedan od izgovora je da je to korektivna metoda. U zemljama koje su uvele zabranu, taj izgovor više nije legitiman pa je napad na dijete zakonski ekvivalentan sličnom napadu na odraslu osobu (Gershoff, Durrant, 2020). Švedska je potaknula ostale zemlje na slično razmišljanje te su zakonske reforme postale sve učestalije. Širenjem sličnog mišljenja do kraja 20. stoljeća više od desetak zemalja zabranilo je tjelesno kažnjavanje djece, među kojima su Hrvatska, Finska, Austrija, Norveška. Odnos između stavova i zakona je recipročan, odnosno promjene u zakonu donose promjene stavova, a promjene stavova donose promjene u zakonu. Upravo na primjeru Švedske, istraživanja su pokazala prihvaćanje zabrane tjelesnog kažnjavanja djece, gdje se do 1999. godine od ukupnog broja ispitanika još samo 10% roditelja slagalo s tjelesnim kažnjavanjem, a ta se brojka do 2011. godine smanjila na 8% (Janson i sur., 2011, prema Gershoff, Durrant, 2020).

2.6.3. Odnos kulturoloških promjena i globalnog utjecaja međunarodnih organizacija za zaštitu djece

U posljednjim desetljećima svijet je svjedočio dubokim kulturološkim promjenama koje su značajno utjecale na pristup zaštiti djece i njihovih prava. Ratovi, društveni pokreti i globalni utjecaj međunarodnih organizacija za zaštitu djece zajedno su oblikovali moderno razumijevanje dječjih prava, zajedno s pokretima za ljudska i ženska prava gdje su aktivisti ukazivali na štetne posljedice fizičkog kažnjavanja i zalagali se za obrazovne programe koji promiču alternativne metode discipliniranja djece. Jedan od najvažnijih međunarodnih dokumenata jest UN-ova

Konvencija o pravima djeteta, usvojena 1989. godine. Taj je dokument postao globalni standard i temelj za brojne zakonske i društvene promjene diljem svijeta. Jedno od ključnih načela je donošenje odluka u najboljem interesu djece, a jedan od članaka ističe pravo djece na zaštitu od nasilja i zlostavljanja čime se zabranjuju svi oblici nasilja, posebno tjelesno kažnjavanje, zlostavljanje i zanemarivanje (Lundy, 2012). Odredbe Konvencije o pravima djeteta i dalje služe kao poticaj za kontinuirano unapređenje prava i dobrobiti djece. Zakoni koji ograničavaju ponašanje roditelja često su loše prihvaćeni i nailaze na otpor roditelja i vjerskih grupa, koji radije ističu pravo skrbnika i odgojitelja na disciplinu i korekciju ponašanja, nego na prihvaćanje dječjih prava. Do danas, više od 60 zemalja u svijetu uvelo je potpune zakonske zabrane. Status tjelesnog kažnjavanja djece u svijetu se uvelike razlikuje ovisno o regijama. Od spomenutih 60 zemalja, većina su europske i južnoameričke zemlje, dok je primjerice u Aziji ili Africi ono još uvijek društveno prihvaćeno i zakonski neregulirano.

Međunarodna organizacija Save the children imala je značajan utjecaj na smanjenje i zabrane tjelesnog kažnjavanja djece na globalnoj razini. Ova je organizacija kroz svoje inicijative i aktivnosti dala velik doprinos podizanju svijesti, promicanju zakonskih reformi i informiranju javnosti o rizičnim čimbenicima tjelesnog kažnjavanja djece. Pomoću obrazovnih materijala i vodiča koje su razvili i distribuirali, omogućili su roditeljima, skrbnicima i odgajateljima pristup novim informacijama i alternativnim, nenasilnim metodama discipline djece. Organizacija ističe kako gotovo 720 milijuna djece školske dobi nema zakonsku zaštitu od tjelesnog kažnjavanja u školi (Save the children, 2024).

Vodeća međunarodna organizacija za zaštitu dječjih prava, UNICEF, ima jednu od ključnih uloga u globalnoj namjeri da se suzbije tjelesno kažnjavanje djece. UNICEF-ova misija je osigurati svakom djetetu sigurno i nenasilno okruženje putem globalnih kampanja za podizanje svijesti, kontinuiranim izobrazbama roditelja, skrbnika, učitelja i zajednica o štetnim učincima fizičkog kažnjavanja te promicanjem alternativnih vrsta dječje discipline, posebice onima temeljenima na poštovanju i razumijevanju dječjih potreba. Ova je organizacija 2009. godine objavila publikaciju naziva „Progress for Children: A Report Card on Child Protection“ gdje ističu napredak u donošenju zakona koji djecu štite od svih oblika nasilja te naglašavaju potrebu da se ti naponi nastave kako bi se osigurala zaštita za svako dijete (UNICEF, 2009). Uz to, izvještaj iz 2014. godine naziva „Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children“ naglašava

rasprostranjenost nasilja nad djecom te poziva na hitne mjere za suzbijanje ove prakse koja se upražnjava i dalje u obiteljskom okruženju te odgojno-obrazovnim ustanovama (UNICEF, 2014). Osim toga, njihova istraživanja često postaju temelj političkih rasprava i strategija usmjerenih na suzbijanje nasilja nad djecom, a jedno od recentnijih je naziva „A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents“ koje pruža detaljnu analizu različitih oblika nasilja nad djecom te se koristi za informiranje svih vrsta diljem svijeta (UNICEF, 2017).

2.7. Rizični čimbenici i uzroci tjelesnog kažnjavanja djece

Kultura i društvene norme koje nas okružuju imaju velik utjecaj na percepciju tjelesnog kažnjavanja. U mnogim tradicionalnim društvima tjelesno kažnjavanje je općeprihvaćeno kao poželjno i često nužno sredstvo za održavanje poslušnosti i discipline. Brojni kulturni standardi oblikuju ponašanje roditelja i skrbnika koji vjeruju da je fizičko kažnjavanje nužno za uspješan odgoj i uspostavljanje autoriteta. Rizični čimbenici stvaraju okruženje u kojem je tjelesno kažnjavanje vjerojatnije, dok su uzroci neposredniji i izravnije povezani s trenutnom odlukom roditelja ili skrbnika da upotrijebe tjelesnu kaznu. Rizični čimbenici ne moraju nužno uvijek dovesti do fizičkog kažnjavanja, ali čine tu mogućnost vjerojatnijom. Autori Gershoff i Grogan-Kaylor (2016) ističu da su društvene norme snažan prediktor korištenja fizičkog kažnjavanja, jer u društvima gdje je nasilje prema djeci prihvatljivo, roditelji će ga smatrati učinkovitim ili potrebnim. U sociokulturnom kontekstu brojne afričke, azijske i južnoameričke zajednice ideju tjelesnog kažnjavanja prenose s generacije na generaciju kao dio kulturne baštine. Društva koja toleriraju fizičko kažnjavanje stvaraju okruženje u kojemu je ono prihvaćeno, što nije direktan uzrok fizičkog kažnjavanja, već čine tu mogućnost vjerojatnijom. Često je slučaj da roditelji smatraju povremeni udarac po stražnjici kao uobičajen dio discipline, posebice ako su i sami bili izloženi takvim odgojnim metodama te su odrasli bez štetnih posljedica, a vjeruju da je to učvrstilo njihov moralni karakter (Runyan i sur., 2010). Društvene norme imaju moć oblikovati roditeljske metode kako bi ih prilagodili većini. Autori Straus i Paschall (2009) ističu da se roditelji i skrbnici mogu susresti s pritiskom okoline čak i ako se sami protive takvim metodama, ukoliko je tjelesno kažnjavanje norma u njihovom okruženju. Za prijenos navika, obrazaca ponašanja ili traume na nove generacije najčešće se koristi termin transgeneracijski ili intergeneracijski prijenos. Ovaj fenomen može se pojaviti kada su roditelji ili članovi obitelji doživjeli ozbiljne traumatske događaje, a njihove emocije i reakcije na te događaje utječu na buduće generacije, iako one nisu bile izravno izložene tim traumama. Istraživanja sugeriraju da trauma može uzrokovati promjene

na epigenetskoj razini, što upućuje da trauma može utjecati na ekspresiju gena i da te promjene mogu biti naslijeđene (Yehuda, Bierer, 2009). Roditelji koji su i sami bili kažnjavani na taj način često ponavljaju iste metode s vlastitom djecom. Rezultat je to emocionalnog tereta i psiholoških učinaka, kao i naučenih obrazaca ponašanja koji se prenose generacijama. Holden i Zambarano (1992) navode kako roditelji često opravdavaju takvo ponašanje jer im je ono normalizirano tijekom djetinjstva, s tim da ta internalizacija može biti svjesna ili nesvjesna, s obzirom da oni jednostavno repliciraju ono što su i sami doživljavali u djetinjstvu. Autori Simons i Wurtele (2010) ističu da roditeljima koji su prošli tjelesno kažnjavanje mogu ostati traume povezane s tim iskustvom, kao i neriješene emocionalne teškoće koje mogu utjecati na njihov odnos prema različitim disciplinskim metodama. Vjeruju da takvi roditelji mogu prenijeti tjeskobu ili strah na svoju djecu kroz fizičke kazne. Postoje brojni programi usmjereni na roditeljske vještine, a danas je sve popularniji pokret tzv. „Moms supporting Moms“ na društvenim mrežama, odnosno trend kratkih videozapisa koje objavljuju majke kao oblik pomoći i podrške drugim roditeljima, sa savjetima i svakodnevnim izazovnim situacijama koje pokazuju roditeljima da u svojim teškoćama nisu sami. Istraživanja pokazuju da su programi usmjereni na roditeljske vještine učinkoviti, posebice ukoliko uključuju informiranje o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja, a da uz to nude alternativne metode discipliniranja koje u konačnici pomažu u prekidanju transgeneracijskog prijenosa traume (Knerr, Gardner, Cluver, 2013). Socijalna izoliranost roditelja može dovesti do osjećaja preopterećenosti, neznanja, beznađa i bespomoćnosti što u konačnici može rezultirati korištenjem nasilnih metoda u odgoju (Maguire-Jack, Fonta, 2017). Osim naslijeđenog i naučenog načina odgoja djece, roditeljski stres jedan je od neposrednih razloga i važnijih čimbenika koji dovode do tjelesnog kažnjavanja djece. Visoke razine stresa kod ljudi smanjuju moć rasuđivanja, a manjak strpljenja može dovesti do korištenja nepromišljenih metoda discipliniranja, pa se tako u bezizlaznim situacijama tjelesno kažnjavanje čini kao dobro rješenje. Izvori stresa u životu roditelja su brojni, a uključuju probleme s mentalnim zdravljem, neslaganje s partnerom i probleme u braku, ekonomske probleme te poteškoće s čestim gubitkom kontrole. Crouch i Behl (2001) ističu kako se roditelji i skrbnici koji imaju materijalne teškoće često suočavaju s manjkom vremena i resursa za dublje interakcije s djecom, što može dovesti do češće primjene tjelesnog kažnjavanja, posebice ako je materijalno stanje uzrok neslaganja između roditelja i djece. Istraživanje autora MacKenzie i sur. (2013) pokazalo je da roditelji s nižim socioekonomskim statusom češće koriste tjelesno kažnjavanje u usporedbi s obiteljima s višim

socioekonomskim statusom. Ta se poveznica objašnjava kao posljedica povećanog stresa i nedostatka informacija i resursa za učinkovite nenasilne metode discipliniranja. Obitelji s nižim prihodima i s problemima nezaposlenosti češće su izložene većem stresu i nesigurnosti. Ako postoji neslaganje između muža i žene, odnosno majke i oca, ono također može povećati roditeljski stres i time doprinijeti češćoj uporabi fizičke kazne kao odgojne metode, čime roditelji izražavaju frustraciju i priznaju čest gubitak kontrole (Conger i sur., 1992). Koncentracije stresa u svakodnevnom životu su sve više, što se može negativno odraziti na mentalno zdravlje roditelja i djece. Roditelji koji su naveli da imaju probleme s mentalnim zdravljem poput depresije ili anksioznosti skloniji su primjeni tjelesnog kažnjavanja. Ponašanja djece koja dovode do tjelesnog kažnjavanja takvim roditeljima predstavljaju izazov te im je teško upravljati ponašanjem na nenasilan način, čime otežavaju emocionalnu povezanost s djecom (Whipple, Stratton, 1991; Rodriguez, Green, 1997). Visoka razina stresa dovodi do impulzivnih reakcija i visokog emocionalnog uzbuđenja, što zatim može rezultirati strožim odgojnim postupcima. Osim kulture, nasljeđa i stresa, kod roditelja može postojati i element neznanja i neinformiranosti koji doprinosi učestalosti pribjegavanja fizičkoj kazni. Roditelji ili skrbnici koji nisu svjesni ili nisu informirani o nenasilnim odgojnim metodama češće biraju fizičku kaznu, većinom zato što ne znaju drugačije. Holden (2002) ističe kako u mnogim zajednicama roditelji jednostavno nemaju resurse koji bi im pomogli da razviju bolje roditeljske vještine ili nisu imali priliku učiti o nenasilnoj komunikaciji i alternativnim disciplinarnim metodama. Ako roditelji nemaju pomoć okoline i pristup savjetovanju ili programima roditeljske podrške, bit će skloniji koristiti tjelesno kažnjavanje u svom odgoju kao metodu brzog popravka (eng. *quick fix*) za korekciju djetetovog ponašanja (Reyno, McGrath, 2006). Autor Alan Kazdin (2005) u svojoj knjizi ističe da se učestalost tjelesnog kažnjavanja smanjuje kod roditelja koji istražuju o dječjem razvoju i ponašanju i time razumiju djetetove potrebe i motive iza određenih ponašanja. Povijesni pregled pokazao je da uz kulturu religija ima snažan utjecaj na oblikovanje stavova o tjelesnom kažnjavanju djece. U nekim se zajednicama tjelesno kažnjavanje smatra ne samo prihvatljivim, nego poželjnim, pod izlikom da formira karakter i moralnost. Brojne vjerske knjige potiču na korištenje fizičke kazne, a čak i tzv. vjerski vođe pružaju podršku roditeljima u provođenju strogih odgojnih metoda (Ellison, Bradshaw, 2009). Usprkos dugoj tradiciji tjelesnog kažnjavanja unutar pojedinih religija, kao odgovor na takve postupke javljaju se pokreti koji zagovaraju alternativne i mirne odgojne metode, s naglaskom na ljubav, zajedništvo i empatiju u odgoju, glasno se protiveći nasilnim metodama.

Uz tradiciju, religiju i osobna uvjerenja, jedan od uzroka tjelesnog kažnjavanja može biti i roditeljska percepcija djeteta. Roditelji koji ne ulažu vrijeme u učenje i istraživanje o razvoju dječjega mozga, brojne će postupke koji su zapravo razvojno prikladni okarakterizirati kao neposlušnost, neodgojenost ili izazivanje, zbog čega mogu pribjegavati strožim odgojnim mjerama. Iako i ovi postupci potiču isključivo od roditelja te dijete za njih nije krivo, oni će svoje frustracije i nesigurnosti pripisati djetetu. Ako vjeruju da ih dijete namjerno provocira ili ignorira, mogu se okrenuti tjelesnoj kazni kako bi ispravili to ponašanje (Miller-Perrin i sur., 2009). Razumijevanje uzroka tjelesnog kažnjavanja djece pruža uvid u kompleksan odnos čimbenika koji dovode do tog ponašanja. Kultura i društvene norme, roditeljski stres, nedostatak adekvatnih roditeljskih vještina, religijska uvjerenja i percepcija djetetovog ponašanja samo su jedni od brojnih faktora koji mogu potaknuti roditelje ili skrbnike na fizičko kažnjavanje. Važno je uzeti u obzir da je odabir odgojne metode uglavnom rezultat međusobnog djelovanja gore navedenih uzročnika. Razumijevanje i prepoznavanje uzroka određenog ponašanja važno je za osmišljavanje učinkovitih preventivnih programa koji će smanjiti učestalost tjelesnog kažnjavanja u svrhu zaštite dječjih prava.

2.7.1. Pedagoške implikacije sindroma protresenog djeteta

Snažno protresanje djeteta jedan je od načina tjelesnog kažnjavanja, a Sindrom protresenog djeteta ili Shaken baby syndrome (SBS) prepoznat još 70-ih godina prošloga stoljeća vodeći je uzrok smrti ili ozbiljnih neuroloških trauma koje su rezultat zlostavljanja djece. Autori Ludwig i Warman (1984, prema Christian, Block i sur., 2009) prvi su spomenuli termin sindrom protresenog djeteta nakon što su opisali radiološke i kliničke slike djece koja su povrijeđena protresanjem, a kod kojih nisu bile vidljive vanjske ozljede glave. Najčešće se pojavljuje kod djece mlađe od 12 mjeseci, a u prosjeku 1400 djece godišnje je ubijeno ili ozlijeđeno protresanjem. Prema podacima američkog Nacionalnog Centra za Sindrom protresenog djeteta, istraživanja pokazuju da otprilike 25% žrtava protresanja umre. Autor Ronald Barr (2012) ističe kako je plač djeteta primaran motiv za protresanje od strane roditelja ili skrbnika. Plač je osnovni način komunikacije i izražavanja potreba kod novorođenčadi. Jaz nastaje onda kada roditelj ili skrbnik učini sve što smatra nužnim kako bi namirio potrebe djeteta, a ono i dalje ne prestaje plakati. Dugotrajno slušanje djetetova plača mijenja strukturu mozga te utječe na regije zaslužene za kontrolu empatije i anksioznosti, stoga zvuk dječjeg plača može potaknuti snažne emocije poput nervoze, ljutnje, frustracije, bijesa ili brige. Urednik Chris Melore (2022) u rezultate istraživanja uvrstio je kako novopečeni roditelji

čak 2000 puta koriste Google pretraživanje unutar djetetove prve godine, od čega se 38% pretraživanja odnosi na pitanje „Zašto moja beba plače?“. Odgovori kako pomoći djetetu koje neutješno plače vrlo su jednostavni, a uključuju savjete poput nošenja djeteta, pjevušenja, promjene okoline odlaskom u šetnju ili masaže. Ono što će brojni članci naglasiti kao potencijalni rizik brige o novorođenčadi odnosi se upravo na protresanje djece. Autori internetskih članaka za mlade roditelje također skreću pozornost na frustraciju koju dječji plač može izazvati. Roditelji koji osjete ogroman nalet bijesa i osjećaj nemoći u rizičnoj su situaciji da naude svom djetetu protresanjem ili drugim oblikom fizičkog nasilja. Autorica Christian (2007, prema Demaria, 2019) ističe kako je u 90% slučajeva počinitelj ovog tipa nasilja muškarac, a kada je u pitanju žena, onda je češće riječ o skrbnici ili njegovateljici nego o biološkoj majci. Autorica Demaria (2019) od rizičnih čimbenika ističe muškarce kao samostalne roditelje, roditelje mlađe dobi, nižeg socioekonomskog statusa i nižeg stupnja obrazovanja, stres uzrokovan financijskim i stambenim problemima, obiteljsko nasilje i roditeljsku depresiju. Upravo činjenica da su najčešći počinitelji muškarci pokazuje smjer prevencije ove vrste tjelesnog nasilja nad djecom. S preventivnim pristupima poput radionica, tečajeva, letaka i videozapisa o tehnikama smirivanja djeteta i tehnikama samoregulacije za roditelje trebalo bi početi u prenatalnom razdoblju. Fokus preventivnih radionica trebao bi biti na što većem uključivanju očeva i muških skrbnika, s obzirom da takve vrste programa uglavnom pohađaju žene.

2.7.2. Utjecaj tjelesnog kažnjavanja na psihosocijalni razvoj djeteta

Fizičko kažnjavanje donosi niz negativnih posljedica koje utječu na emocionalno, psihičko i fizičko zdravlje djece. Raspon posljedica je od kratkoročnih do dugoročnih problema koji uključuju emocionalne smetnje, smanjeno samopouzdanje te poremećaje u ponašanju. Djeca koja su izložena fizičkom kažnjavanju često razvijaju emocionalne i psihološke probleme koji uključuju depresiju, anksioznost, nisko samopouzdanje i poteškoće u reguliranju emocija koje su izražene i u odrasloj dobi. Prema istraživanjima autora Gershoff i Grogan-Kaylor (2016), djeca koja su redovito fizički kažnjavana imaju veći rizik od razvoja depresivnih simptoma i anksioznosti. Učestalo fizičko kažnjavanje može destabilizirati emocionalno zdravlje djeteta i dovesti do osjećaja nesigurnosti i tjeskobe. Djeca koja su doživjela tjelesno kažnjavanje u vidu udaranja, šamaranja ili bilo kakvu drugu vrstu fizičke agresije, dugoročno razvijaju simptome depresije, osjećaja bespomoćnosti, stalne tuge i gubitka interesa za aktivnosti koje su im ranije bile drage. Anksioznost mogu manifestirati kroz stalni osjećaj straha, nervozu i napetost, što ometa

svakodnevno funkcioniranje i uredne društvene interakcije (Gershoff, Grogan-Kaylor, 2016). Prema autorima Afifi i sur. (2010), dijete koje je tjelesno kažnjavano može imati snižen osjećaj samopoštovanja i samopouzdanja. Zbog fizičke kazne osjećaju se manje vrijedno i nedostatno te zbog teškoća u reguliranju emocija mogu imati problem u kontroliranju ljutnje, tuge, frustracije ili bijesa na konstruktivan način. Često se neadekvatna kontrola emocija manifestira kao tantrum, odnosno emotivni ispad ili agresivno ponašanje prema drugima. Osim internaliziranih poteškoća, djeca koja su doživjela tjelesno kažnjavanje često pokazuju povećanu agresivnost. Istraživanja su pokazala da je tjelesno kažnjavanje povezano s većim rizikom od razvoja agresivnog ponašanja kod djece, uključujući nasilje prema vršnjacima i sudjelovanje u delinkventnim ponašanjima. Djeca zbog pretrpljene traume mogu internalizirati obrasce ponašanja koje onda ispoljavaju kao agresivno ponašanje prema drugima. Gershoff (2016) ističe da djeca koja dožive nasilje imaju tendenciju ponavljanja tih obrazaca ponašanja u svakodnevnim odnosima i aktivnostima. Zbog manifestiranja agresivnog ponašanja u odnosu s vršnjacima, djeca koja su izložena tjelesnom kažnjavanju često se suočavaju s poteškoćama u izgradnji i održavanju urednih društvenih odnosa. Zbog toga što su iskusili nasilje mogu imati problema s razvojem empatije, razumijevanja, nenasilne komunikacije i interpersonalnih vještina. Zbog svega navedenoga te nemogućnosti razumijevanja tuđih, a ni vlastitih osjećaja, može doći do osjećaja odbačenosti i društvene izoliranosti (Miller-Perrin i sur., 2009). Fizička kazna može imati ozbiljan utjecaj na razvoj kognitivnih sposobnosti. Kern i Himelein (2020) ističu mogućnost usporenog razvoja kognitivnih funkcija zbog doživljenog stresa i traumatskih iskustava. Nadalje, zbog raznih stresora i smanjenih kognitivnih funkcija djeca mogu imati i smanjene sposobnosti učenja, pamćenja i slabija akademska postignuća. Zbog snažnog utjecaja na emocionalni razvoj može doći i do poteškoća s koncentracijom, što utječe na obavljanje svih kompleksnijih zadataka, posebice onih vezanih za školu i učenje. Osim psihičkih, fizičko kažnjavanje može uzrokovati i brojne tjelesne ozljede. Iako definicija fizičkog kažnjavanja spominje da je ono u svrhu discipline te nanosi bol, a ne ozljedu, dugoročno gledano ponovljeni fizički udarci mogu imati ozbiljnije posljedice poput kronične boli i traumatske ozljede, dok se isprva čine kao blage modrice i ogrebotine. Treba imati na umu da ne ostavi svaka tjelesna kazna vidljiv vanjski trag, što ne znači da se nije dogodila. U ekstremnim slučajevima, Gershoff i Grogan-Kaylor (2016) ističu dugoročne fizičke i emocionalne ozljede koje nastaju i od naizgled blagih povreda. Iako se brojne posljedice ove metode discipliniranja manifestiraju u odnosu prema samome sebi i prema vršnjacima, djeca koja su dugoročno tjelesno

kažnjavana često imaju problem u odnosu s autoritetima. To se može dogoditi u zreloj dobi, gdje odrasle osobe koje su kao djeca bile izložene tjelesnom kažnjavanju s vremenom razviju negativan odnos prema autoritetima, pa su skloni pobuni protiv nadređenih, imaju poteškoće u prihvaćanju određenih stilova vođenja, manje su tolerantni i slično. Sve to im može utjecati na profesionalni i osobni život, zbog odnosa s kolegama te zbog vlastitog profesionalnog uspjeha (Gershoff, 2016). Strah od autoriteta može se pojaviti već i u dječjoj dobi, gdje djeca kažnjavana od strane oca ili skrbnika muškog spola pokazuju strah u prisutnosti drugih muškaraca, poput učitelja ili trenera, koji nisu bili povezani s navedenim kažnjavanjem. Namjerno nanošenje boli, osim straha i izbjegavanja ponašanja koje je dovelo do udarca, izaziva niz popratnih pojava (Dillenburger, Keenan, 1994, prema Pećnik, 1996). Autori navode još jedan koristan primjer, gdje djeca uče izbjegavati bol, ali i osobu koja nanosi bol. Primjerice, dijete trči prema cesti i kažnjeno je udarcem. Možda će naučiti izbjegavati cestu, ali se vjerojatno neće zaustaviti ako za njim trči osoba koja ga je udarila jer je naučilo izbjegavati i nju. Udarac može zaustaviti neželjeno ponašanje, ali privremeno. Ono se obično ponovno pojavi i tada, da bi ga se zaustavilo, udarac treba biti jači. Dovedemo li tu pojavu do ekstrema, dolazimo do smrtne kazne. Posljedice fizičkog kažnjavanja su kompleksne i višestruke te utječu na sve aspekte ljudske dobrobiti. Jedna od najčešćih posljedica tjelesnog kažnjavanja je razvoj agresivnih obrazaca ponašanja. Djeca koja su izložena fizičkom kažnjavanju često usvajaju agresivne strategije za rješavanje sukoba, modelirajući ponašanje svojih roditelja. Prema Murray i Farrington (2018) tjelesno kažnjavanje povezano je s povećanjem agresije i antisocijalnog ponašanja kod djece. Prema teoriji socijalnog učenja Alberta Bandure, djeca najviše uče promatranjem i oponašanjem modela iz svoje okoline te ih je opisao da su „poput ogledala“. Djeca tjelesno kažnjavanje smatraju negativnim, ali i te negativne emocije vežu za osobu koja je to izazvala. Kada roditelji koriste tjelesno kažnjavanje, neminovno je da će djeca to usvojiti kao način rješavanja sukoba ili postizanja ciljeva. Promatranjem nasilnih obrazaca ponašanja u svojoj najbližoj okolini, djeca mogu postati agresivnija prema vršnjacima, članovima obitelji ili u školskom okruženju. Sustav fundamentalnih vrijednosti može se razviti samo u ljubavi i slobodi, ne u strahu. Jedan od pojmova koji ističe skup znanja, vještina i kompetencija koje roditelji koriste kako bi učinkovito podržali razvojni napredak svoje djece naziva se roditeljska pismenost. Roditelji razumijevaju odvijanje procesa učenja, imaju sposobnost pristupa i korištenja obrazovnih materijala i resursa, svjesni su različitih faza razvoja djeteta i shodno tome prilagođavaju svoje pristupe, razumijevaju socijalni i emocionalni aspekt razvoja, pružaju

emocionalnu podršku, motivaciju te primjenjuju učinkovite metode discipline koje potiču pozitivno ponašanje bez uporabe nasilja (Harris, Goodall, 2008; Breiner i sur., 2016).

2.8. Zaštitni čimbenici i važnost prevencije tjelesnog kažnjavanja djece

Zaštitni čimbenici su osobine, okolnosti ili resursi koji smanjuju rizik od negativnih posljedica ili ponašanja te mogu pomoći u prevenciji. U kontekstu tjelesnog kažnjavanja djece, zaštitni čimbenici su faktori koji smanjuju vjerojatnost da će roditelji koristiti tjelesno kažnjavanje. Obrazovanje roditelja o učinkovitim nenasilnim metodama discipliniranja može značajno smanjiti korištenje tjelesnog kažnjavanja. Kada roditelji istražuju o alternativnim metodama kao što su pozitivna komunikacija i postavljanje granica, smanjuje se vjerojatnost da će koristiti fizičku kaznu (Gershoff, 2013). Programi prevencije i podrške mogu roditeljima pružiti znanje o razvoju dječjega mozga i alate za upravljanje frustracijama. Savjetovališta i grupne terapije pomažu roditeljima da razviju pozitivne metode odgoja i kako da se nose s roditeljskim stresom (MacKenzie i sur., 2013). Kao ranije spomenuti rizični čimbenici, roditeljski stres, depresija i anksioznost dovode do češćeg korištenja strogih odgojnih metoda, pa tako briga o mentalnom zdravlju može odigrati ključnu ulogu u sprječavanju fizičkog kažnjavanja i time smanjiti rizik od nasilja prema djeci (Afifi i sur., 2017). Socijalna izoliranost roditelja negativno utječe na nošenje sa svakodnevnim izazovima koje odgoj djece donosi, stoga roditelji koji imaju pozitivno okruženje i snažnu podršku zajednice imaju manju vjerojatnost da će koristiti tjelesno kažnjavanje. Obitelj, prijatelji i zajednica te roditelji koji su proživjeli slične trenutke mogu pružiti emocionalnu podršku, smanjiti stres i pomoći u pronalasku resursa za alternativne odgojne metode, ističu autori Maguire-Jack i Font (2017). Pozitivna strana društvenih mreža je što roditelji koji nemaju podršku obitelji ili lokalne zajednice to mogu potražiti na internetskim stranicama ili primjerice Facebook grupama namijenjenima odgoju i osobnom razvoju. Roditeljski stil također igra ulogu u odabiru odgojnih metoda, stoga pozitivni stilovi roditeljstva koji uključuju puno ljubavi, pozitivnih poticaja, ali i dosljednost i jasne granice mogu predstavljati zaštitni čimbenik u kontekstu tjelesnog kažnjavanja. Roditelji koji odgajaju djecu s visokom razinom topline, shodno tome razviju snažnije emocionalne veze pa rjeđe pribjegavaju fizičkom kažnjavanju (Berlin i sur., 2013). Zahvaljujući modernizaciji većina informacija nalazi se udaljena samo nekoliko *klikova*, stoga pristup informacijama o zdravlju i sigurnosti djece nikada nije bio dostupniji. Kada roditelji otkriju razvojne potrebe djece i razloge koji stoje iza određenih ponašanja ili tantruma, bolje razumiju njihove potrebe, ali i štetne posljedice koje nosi tjelesno kažnjavanje djece (Straus, 2001). Zaštitni čimbenici imaju ključnu

ulogu u prevenciji fizičkog kažnjavanja djece. Informiranje, mreže podrške, briga o mentalnom zdravlju i neprestano učenje mogu značajno smanjiti rizik od korištenja tjelesnog kažnjavanja. Uz zaštitne čimbenike, efikasne strategije za prevenciju uključuju prvenstveno obrazovanje i promicanje pozitivnih metoda discipliniranja i rad na prekidu transgeneracijske traume. Obrazovanje roditelja i skrbnika o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja i prednostima nenasilnih metoda može imati ključnu ulogu u prevenciji. Postoje programi koji nude savjete za roditelje kako bi usvojili pozitivne metode discipliniranja, kao što su tzv. „Triple P“ program (Positive Parenting Program) i brojni drugi koji su se pokazali učinkovitima u poboljšanju roditeljskih vještina (Sanders i sur., 2003). Roditelji s višim obrazovanjem manje su skloni korištenju tjelesnog kažnjavanja i imaju veću svijest o njegovim negativnim posljedicama (Gershoff, 2013). Promicanjem pozitivnih odgojnih stilova koji uključuju dosljednost moguće je povećati uspješnost u upravljanju dječjim ponašanjem bez upotrebe fizičke kazne. Podizanjem svijesti o štetnosti tjelesnog kažnjavanja i donošenjem zakona koji zabranjuju njegovu upotrebu jedni su od važnijih koraka u prevenciji, što nam potvrđuju zemlje koje su uvele zakone protiv tjelesnog kažnjavanja djece i kasnije zabilježile smanjenje njegove primjene (Gershoff, Bitensky, 2007). Razumijevanje zaštitnih čimbenika i važnosti prevencije može značajno smanjiti učestalost fizičkog kažnjavanja. Prevencija uključuje sveobuhvatan pristup koji podrazumijeva obrazovanje, informiranje, podršku roditeljstvu i mentalnom zdravlju, smanjenje financijskog stresa, promicanje pozitivnih metoda discipliniranja, a posebice promjenu kulturnih normi i zakonodavstva, koje u konačnici utječu i na promjenu stavova.

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj i problemi

Cilj istraživanja je istražiti stavove roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece. Problemi istraživanja usmjereni su na učestalost primjene tjelesnog kažnjavanja, utvrđivanje postojanja veze između stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece i učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja u odgoju te povezanosti verbalne prijetnje tjelesnom kaznom s primjenom fizičkog nasilja.

Nezavisne varijable u ovom istraživanju predstavljaju sociodemografski podatci (spol, dob, stupanj obrazovanja, mjesto stanovanja, broj djece u obitelji te mjesečni prihod kućanstva). Zavisne varijable predstavljaju stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece, fizičko nasilje roditelja u odgoju i prijetnja tjelesnom kaznom.

3.2. Hipoteze

U svrhu ovog istraživanja postavljene su tri hipoteze:

H1: Očekuju se statistički značajne razlike u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja djece s obzirom na sociodemografska obilježja roditelja.

H2: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i učestalosti primjene tjelesnog kažnjavanja djece.

H3: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost korištenja prijetnje fizičkom kaznom s učestalosti fizičkog kažnjavanja.

3.3. Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 602 ispitanika. Istraživanje je provedeno pomoću anonimnog anketnog upitnika dijeljenoga putem društvenih mreža. Od ukupnog broja ispitanika, njih 577 (95,8%) je ženskog spola, dok je 25 ispitanika (4,2%) muškog spola.

Ispitanici su roditelji čiji se raspon dobi kretao od 18 do 67 godina, od kojih je najviše ispitanika bilo u dobi od 33 godine, točnije njih 38 (6,3%). U svrhu obrade podataka, ispitanici su podijeljeni u tri dobne skupine, gdje prvu skupinu ispitanika čine roditelji u starosti 18-30 godina, drugu skupinu roditelji 31-44 godine, a treću skupinu roditelji 45-67 godina. U prvoj skupini (18-30 god) bilo je 150 ispitanika, odnosno 24,9%. U drugoj skupini (31-44 god) nalazi se 370 ispitanika (61,5%), a u posljednjoj skupini (45-67 god) njih 82, odnosno 13,6%.

S obzirom na najviši postignut stupanj obrazovanja, najveći broj ispitanika ima visoku stručnu spremu koja podrazumijeva magisterij ili doktorat, točnije njih 283 (47%). Srednju stručnu spremu ima 189 ispitanika (31,4%), a višu školsku spremu ili prvostupništvo 122 ispitanika (20,3%). Osam ispitanika (1,3%) odabralo je završenu osnovnu školu kao najviši stupanj obrazovanja, što je prikazano u tablici 1.

Tablica 1 Broj ispitanika s obzirom na najviši postignut stupanj obrazovanja

Stupanj obrazovanja	N	%
Završena osnovna škola (KV)	8	1,3
Srednja stručna sprema (SSS)	189	31,4
Viša školska sprema (VŠS)	122	20,3
Visoka stručna sprema (VSS)	283	47
Σ	602	100

Što se tiče mjesta stanovanja, najveći broj ispitanika živi u gradu, njih 494, odnosno 82,1%, dok preostalih 108 ispitanika (17,9%) živi na selu.

S obzirom na broj djece u obitelji, najveći broj ispitanika ima jedno dijete, njih 262 (43,5%). Nakon toga slijede roditelji s dvoje djece, njih 221 (36,7%), a 119 roditelja, odnosno njih 19,8% ima troje ili više djece, što je prikazano u Tablici 2.

Tablica 2 Broj ispitanika s obzirom na broj djece u obitelji

Broj djece u obitelji	N	%
0-1	262	43,5
2	221	36,7
3 ili više	119	19,8
Σ	602	100

Što se tiče mjesečnog prihoda domaćinstva, 383 ispitanika (63,6%) odgovorila su kako imaju mjesečni prihod viši od 2000€. Mjesečni prihod u iznosu od 1000€ do 2000€ ima 197 ispitanika (32,7%), a prihod niži od 1000€ ima 22 ispitanika (3,7%), što je pak vidljivo u Tablici 3.

Tablica 3 Broj ispitanika s obzirom na mjesečni prihod domaćinstva

Mjesečni prihod domaćinstva	N	%
Manji od 1000€	22	3,7
1000-2000€	197	32,7
Viši od 2000€	383	63,6
Σ	602	100

3.4. Instrument

Podatci za potrebe istraživanja prikupljeni su kvantitativnom metodom, odnosno anketnim upitnikom (Prilog 1), koji je koncipiran pomoću Google obrasca i prilagođen za ovo istraživanje. Za ovaj prilagođeni anketni upitnik korišten je Upitnik uvjerenja o roditeljskim postupcima prema malom djetetu koji je sastavljen u okviru akcije Ureda UNICEF-a za Hrvatsku „Prve tri su najvažnije“, 2006. godine (Pećnik, Radočaj, Tokić, 2011) te prilagođena Skala tjelesnog nasilja koja je sastavni dio Skale taktika rješavanja sukoba roditelj-dijete (Parent-Child Conflict Tactics Scale, CTSP) koju su konstruirali Straus i sur., 1998. godine (Žakula Desnica, 2010).

Motiv za korištenje ovog upitnika je istraživanje koje su proveli Velki i Bošnjak (2012) koristeći slične tvrdnje, čiji je cilj bio ispitati stavove roditelja prema odgojnim postupcima i njihovu povezanost s tjelesnim kažnjavanjem. U istraživanju je utvrđeno da 100% roditelja tjelesno kažnjava, a da 64,2% tjelesno zlostavlja. Podatci upućuju na to da je čak 96,3% roditelja udarilo dijete dlanom po stražnjici, 71,6% pljusnulo dijete po dlanu, ruci ili nozi, 51,1% udarilo dijete po stražnjici nekim tvrdim predmetom poput kuhače, šibe ili remena (Velki, Bošnjak, 2012). Pećnik i sur. (2009) proveli su istraživanje s ciljem ispitivanja uvjerenja odraslih građana Hrvatske o poželjnom odnosu roditelja prema djeci mlađoj od 3 godine te provjeriti mogu li se ona predviđati na temelju sociodemografskih varijabli. Pokazalo se da jedna trećina sudionika ne vjeruje da je „nekad u redu udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kad se penje na prozor ili istrči na ulicu“, dok se polovica sudionika slaže s tom tvrdnjom. Rezultati pokazuju da izostaje nulta tolerancija na fizičko nasilje te da četvrtina uzorka smatra da je tjelesno kažnjavanje nužan dio odgoja, na što upućuje 27% sudionika koji su odgovorili da se u potpunosti slažu ili da se

uglavnom slažu s tvrdnjom „Za pravilan odgoj djece neophodno je ponekad udariti dijete“. Tolerantni stavovi prema upotrebi tjelesnog kažnjavanja, odnosno slaganje s tjelesnim kažnjavanjem i njegovo opravdavanje jedan su od prediktora rizika za takvo ponašanje (Pećnik i sur., 2011).

Prvi dio anketnog upitnika obuhvaćao je sociodemografske podatke o spolu, dobi, mjestu stanovanja, najvišem postignutom stupnju obrazovanja, broju djece u obitelji te mjesečnom prihodu kućanstva. Na prvo pitanje *Spol* ispitanici su imali izbor od tri mogućnosti, za muški i ženski spol te treću mogućnost *Ostalo*. Na drugo pitanje *Dob* ispitanici su odgovarali upisivanjem vlastite dobi brojkom, primjerice 35. Na pitanje koje se odnosilo na *Najviši postignut stupanj obrazovanja*, ispitanicima je bilo ponuđeno pet mogućnosti od kojih su trebali odabrati jednu. Ponuđeni odgovori uključivali su: NKV (nezavršena osnovna škola), KV (završena osnovna škola), SSS (srednja stručna sprema), VŠS ili prvostupništvo (viša školska sprema ili prvostupnik fakulteta) te VSS (magisterij ili doktorat). Nadalje, ispitanici su na pitanje o *Mjestu stanovanja* trebali odabrati između dva ponuđena odgovora koji podrazumijevaju urbano ili ruralno područje, odnosno *Grad* ili *Selo*. Na pitanje o *Broju djece u obitelji*, kao i za dob, ispitanici su trebali upisati odgovarajuću brojku na zadano mjesto. Na pitanje *Mjesečni prihod domaćinstva* ispitanici su trebali sami procijeniti prihode vlastitog kućanstva na mjesečnoj razini i odabrati odgovor koji najbliže prikazuje taj segment. Ispitanici su imali ponuđeno: do 1000€, između 1000€ i 2000€ te više od 2000€.

Drugi dio anketnog upitnika sastojao se od unaprijed kategoriziranih pitanja radi lakše obrade podataka. U prvoj su se grupi pitanja ispitivali stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece. Postavljeno je šest tvrdnji koje govore o opravdanosti tjelesne kazne: *Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi zapamtilo lekciju; Za pravilan odgoj nužno je ponekad udariti dijete; Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi; Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga; Opravdano je udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu; Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli*. Ispitanici su na ovo pitanje odgovarali odabirom broja između 1 i 5 na skali Likertova tipa za koji su smatrali da najbolje opisuje njihovo mišljenje, pri čemu su stupnjevi procjene bili brojevi: 1 koji je označavao *u potpunosti se ne*

slažem, broj 2 koji je označavao *ne slažem se*, broj 3 *niti se slažem niti se ne slažem*, broj 4 *slažem se* te broj 5 *u potpunosti se slažem*.

Druga kategorija pitanja odnosila se na učestalost tjelesnog kažnjavanja djece koja je uključivala ukupno 5 tvrdnji koje ispituju koliko često ispitanici prakticiraju navedeno ponašanje u odgoju djece. Kategorija je također sastavljena na način da ispitanik na skali Likertova tipa označuje stupanj učestalosti od 1 do 5, pri čemu je 1 – *nikada*, 2 – *rijetko*, 3 – *ponekad*, 4 – *često* i 5 – *uvijek*. Stupanj učestalosti određenog ponašanja u odgoju ispitanici su procjenjivali na sljedećim tvrdnjama: *Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece; Udaram svoje dijete dlanom/rukom po stražnjici; Udaram svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena; Snažno protresem svoje dijete; Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali onda to ipak ne učinim.*

3.5. Postupak

Istraživanje je provedeno putem društvenih mreža, dana 27. i 28. kolovoza 2024. godine. Nakon konstruiranja anketnog upitnika pomoću Google obrasca, upitnik je objavljen u raznim Facebook grupama za roditelje, stručne suradnike, odgojitelje te nastavnike, kao i na privatnom Facebook profilu. Korisnici društvenih mreža koji su roditelji bili su susretljivi i spremni za sudjelovanje u istraživanju, izražavajući želju i interes za objavljivanjem rezultata nakon provođenja istraživanja. Podatci prikupljeni anketnim upitnikom uneseni su i obrađeni uz primjenu statističkog programa za računalnu obradu podataka (IBM SPSS) postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike uz primjenu t-testa za nezavisne uzorke, jednosmjerne analize varijance te korelacijske analize.

IV. REZULTATI

4.1. Deskriptivna statistika odabranih varijabli

Od ukupno 602 ispitanika glede stavova o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece, čak njih 314 se izjasnilo kako se u potpunosti ne slažu s tvrdnjom da *Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi zapamtilo lekciju*. Kada je riječ o istoj tvrdnji, 86 ispitanika reklo je da se slaže ili u potpunosti slaže, dok ih je 85 indiferentno, odnosno niti se slaže, niti se ne slaže. Na tvrdnju *Za pravilan odgoj nužno je ponekad udariti dijete* 327 ispitanika se u potpunosti ne slaže, 120 ispitanika se ne slaže, 86 ispitanika se slaže ili u potpunosti slaže, dok se njih 69 niti slaže niti ne slaže. Što se tiče tvrdnje *Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi*, 320 ispitanika se u potpunosti ne slaže, 132 ispitanika se ne slažu, 68 ispitanika se slaže ili u potpunosti slaže, dok se 82 ispitanika niti slažu, niti ne slažu. Vezano za tvrdnju *Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga*, njih 319 se u potpunosti ne slaže, a 122 ispitanika se ne slažu s navedenom tvrdnjom. Ukupno 93 ispitanika se slažu ili u potpunosti slažu s navedenim, a njih 68 niti se slaže, niti se ne slaže. Za tvrdnju koja govori kako je *Opravdano udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu*, 248 ispitanika odabralo je U potpunosti se ne slažem, 128 ispitanika ne slažem se, 89 ispitanika slažem se te 34 ispitanika u potpunosti se slažem. Čak 103 ispitanika na ovu su tvrdnju indiferentna, odnosno niti se slažu, niti se ne slažu. Što se tiče tvrdnje *Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli*, od ukupno 602 ispitanika njih 318 se u potpunosti ne slaže, 135 se ne slaže, 55 se slaže ili u potpunosti slaže, a 94 se niti slaže, niti ne slaže. Svi rezultati za stavove o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece prikazani su u tablici 4.

Tablica 4 Broj ispitanika s obzirom na stavove roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja

	T1		T2		T3		T4		T5		T6	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
U potpunosti se ne slažem	314	52,2	327	54,3	320	53,2	319	53,0	248	41,2	318	52,8
Ne slažem se	117	19,4	120	19,9	132	21,9	122	20,3	128	21,3	135	22,4
Niti se slažem niti se ne slažem	85	14,1	69	11,5	82	13,6	68	11,3	103	17,1	94	15,6
Slažem se	54	9,0	59	9,8	47	7,8	66	11,0	89	14,8	36	6,0
U potpunosti se slažem	32	5,3	27	4,5	21	3,5	27	4,4	34	5,6	19	3,2
Σ	602	100	602	100	602	100	602	100	602	100	602	100

Napomena: T1 = Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi zapamtilo lekciju; T2 = Za pravilan odgoj nužno je ponekad udariti dijete; T3 = Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi; T4 = Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga; T5 = Opravdano je udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu; T6 = Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli.

U sljedećoj kategoriji pitanja ispitivala se učestalost primjene tjelesnog kažnjavanja djece. Od 602 ispitanika, na tvrdnju *Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece*, njih 335 odgovorilo je kako nikada ne primjenjuju tjelesno kažnjavanje, njih 261 rijetko ili ponekad, a 6 ispitanika često ili uvijek. Vezano za tvrdnju *Udaram svoje dijete dlanom/rukom po stražnjici*, 309 ispitanika odgovorilo je nikada, 280 ispitanika rijetko ili ponekad, a 13 ispitanika često ili uvijek. Nadalje, 562 ispitanika odgovorila su nikada na tvrdnju *Udaram svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena*, 38 ispitanika odgovorilo je rijetko ili ponekad, a 2 ispitanika uvijek. Na tvrdnju *Snažno protresam svoje dijete* 559 ispitanika odgovorilo je nikada, 42 ispitanika rijetko ili ponekad, a 1 ispitanik uvijek.

Na posljednju tvrdnju, *Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali onda to ipak ne učinim*, 239 ispitanika odgovorila su nikada, 290 ispitanika rijetko ili ponekad, a 73 ispitanika često ili uvijek, što je detaljnije prikazano u tablici 5.

Tablica 5 Broj ispitanika s obzirom na fizičko nasilje roditelja

	Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece.		Udam svoje dijete dlanom/rukom po stražnjici.		Udam svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena.		Snažno protresem svoje dijete.		Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali to onda ipak ne učinim.	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Nikada	335	55,6	309	51,3	562	93,4	559	92,9	239	39,7
Rijetko	204	33,9	184	30,6	24	4,0	34	5,6	170	28,2
Ponekad	57	9,5	96	15,9	14	2,3	8	1,3	120	19,9
Često	3	0,5	5	0,8	/	/	/	/	54	9,0
Uvijek	3	0,5	8	1,3	2	0,3	1	0,2	19	3,2
Σ	602	100	602	100	602	100	602	100	602	100

4.2. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke i jednosmjerne analize varijance (ANOVA)

4.2.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika

Prije provedbe analize pomoću t-testa, tvrdnje skala Likertova tipa zbrojene su u svrhu dobivanja novih varijabli, a zbrojenim varijablama utvrđen je koeficijent pouzdanosti Cronbach alpha. Dobivene su sljedeće varijable: *Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog nasilja* ($\alpha = 0,93$) te *Fizičko nasilje roditelja*, koje je podijeljeno na dvije podljestvice: tjelesno kažnjavanje i prijetnja tjelesnom kaznom. Za prilagođenu skalu tjelesnog nasilja (fizičko nasilje roditelja) koja sadrži pet čestica, dobiven je Cronbach alpha koeficijent koji iznosi 0,729. Budući da se posljednja čestica te kategorije (*Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali to onda ipak ne učinim*) odnosi na prijetnju tjelesnom kaznom, dok se ostale čestice odnose na primjenu fizičke kazne, provjeren je koeficijent Cronbach alpha bez posljednje čestice te on iznosi 0,736. S obzirom da se odvajanjem posljednje čestice povećala pouzdanost skale, ona je izdvojena kao zasebna varijabla.

U uzorku korištenom u ovom istraživanju pojavila se značajna nehomogenost varijance s obzirom na spol. Od ukupno 602 ispitanika, 25 je bilo muškog spola, dok je preostalih 577 ispitanika ženskog spola. Ovaj nerazmjer može utjecati na valjanost rezultata, budući da nedostatak reprezentativnosti muške populacije otežava pouzdanu analizu i usporedbu odgovora među spolovima. Takva neravnomjerna raspodjela dovodi do nehomogenosti varijance, jer je broj muških ispitanika premalen da bi se dobio pouzdan uvid u njihove stavove ili ponašanja vezana uz temu istraživanja. Provedbom Leveneovog testa homogenosti varijance dobiven je $F=4,613$; $p=0,32$ što sugerira da postoji značajna razlika u varijancama između dviju grupa, odnosno spolova.

Tablica 6 T-test za nezavisne uzorke s obzirom na spol

Varijabla	Spol	N	AS	SD	t
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Muški	25	14.04	6.99	1.92
	Ženski	577	11.63	6.10	
Fizičko nasilje roditelja	Muški	25	6.28	2.32	1.83
	Ženski	577	5.42	1.84	
Prijetnja tjelesnom kaznom	Muški	25	2.40	1.12	1.48
	Ženski	577	2.06	1.11	

Bilješka: $p<0.05^*$; $p<0.01^{**}$; $p<0.001^{***}$

T-testom za nezavisne uzorke nisu utvrđene statistički značajne razlike između *Stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja*, *Fizičkog nasilja roditelja* i *Prijetnji tjelesnom kaznom* s obzirom na spol.

4.3. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na dob

Tablica 7 Jednosmjerna analiza varijance (ANOVA) s obzirom na dob

Varijabla	Dob	N	AS	SD	F
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	18-30	150	12.23	6.42	2.77
	31-44	370	11.84	6.30	
	45-67	82	10.30	4.65	
Fizičko nasilje roditelja	18-30	150	5.51	2.17	0.55
	31-44	370	5.48	1.78	
	45-67	82	5.26	1.68	
Prijetnja tjelesnom kaznom	18-30	150	1.95	1.11	1.91
	31-44	370	2.15	1.12	
	45-67	82	1.99	1.06	

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0.001***

Jednosmjernom analizom varijance nisu utvrđene statistički značajne razlike s obzirom na dob.

4.3.1. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na najviši postignut stupanj obrazovanja

Radi provedbe jednosmjerne analize varijance (ANOVA), varijabla stupanj obrazovanja ispitanika je rekodirana te su dobivene tri kategorije: nižeobrazovani (KV, SSS), srednjeobrazovani (VŠS) i višeobrazovani (VŠŠ).

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) utvrđena je statistički značajna razlika u *Stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* s obzirom na stupanj obrazovanja.

Tablica 8 Razlike u Stavovima o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na stupanj obrazovanja

Varijabla	Stupanj obrazovanja	N	AS	SD	F
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	nižeobrazovani	197	12.93	6.48	5.70**
	srednjeobrazovani	122	11.16	5.81	
	višeobrazovani	283	11.13	5.97	

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0.001***

Kako bi se provjerilo među kojim skupinama postoji razlika, provedena je Bonferronijeva post-hoc analiza. Rezultati ukazuju da postoji statistički značajna razlika u *Stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* između nižeobrazovanih i srednjeobrazovanih te između nižeobrazovanih i višeobrazovanih. Nižeobrazovani ispitanici imaju pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja nego srednjeobrazovani i višeobrazovani. Između srednjeobrazovanih i višeobrazovanih ne postoji statistički značajna razlika.

Tablica 9 Razlike u Fizičkom nasilju roditelja s obzirom na stupanj obrazovanja

Varijabla	Stupanj obrazovanja	N	AS	SD	F
Fizičko nasilje roditelja	nižeobrazovani	197	5.67	1.85	1.86
	srednjeobrazovani	122	5.33	1.74	
	višeobrazovani	283	5.36	1.93	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) nije utvrđena statistički značajna razlika u *Fizičkom nasilju roditelja* s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika.

Tablica 10 Razlike u Prijetnji tjelesnom kaznom s obzirom na stupanj obrazovanja

Varijabla	Stupanj obrazovanja	N	AS	SD	F
Prijetnja tjelesnom kaznom	nižeobrazovani	197	2.36	1.16	9.48***
	srednjeobrazovani	122	1.94	1.12	
	višeobrazovani	283	1.94	1.0	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) utvrđena je statistički značajna razlika u *Prijetnji tjelesnom kaznom* s obzirom na stupanj obrazovanja ispitanika.

Kako bi se provjerilo među kojim skupinama postoji razlika, provedena je Bonferronijeva post-hoc analiza. Rezultati ukazuju da postoji statistički značajna razlika u *Prijetnji tjelesnom kaznom* između nižeobrazovanih i srednjeobrazovanih te između nižeobrazovanih i višeobrazovanih. Nižeobrazovani češće prijete tjelesnim kažnjavanjem nego srednjeobrazovani i višeobrazovani.

Između srednjeobrazovanih i višeobrazovanih ne postoji statistički značajna razlika u *Prijetnji tjelesnom kaznom*.

4.3.2. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke s obzirom na mjesto stanovanja

T-testom za nezavisne uzorke nije utvrđena statistički značajna razlika u *Stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, Fizičkom nasilju roditelja i Prijetnji tjelesnom kaznom s obzirom na mjesto stanovanja* (vidi Tablica 11).

Tablica 11 T-test za Fizičko nasilje roditelja s obzirom na mjesto stanovanja

Varijabla	Mjesto stanovanja	N	AS	SD	t
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	grad	494	11.63	6.26	-0.19
	selo	108	12.17	5.64	
Fizičko nasilje roditelja	grad	494	5.40	1.89	-1.47
	selo	108	5.69	1.75	
Prijetnja tjelesnom kaznom	grad	494	2.07	1.12	-0.17
	selo	108	2.09	1.06	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

4.3.3. Rezultati jednosmjerne analize varijance s obzirom na broj djece u obitelji

Prije provedbe jednosmjerne analize varijance s obzirom na broj djece u obitelji, istoimena varijabla je rekodirana u tri skupine. Prvu skupinu čine ispitanici koji imaju jedno ili nijedno dijete u obitelji (N=262), drugu skupinu čine ispitanici koji imaju dvoje djece u obitelji (N=221), a treću skupinu ispitanici koji imaju troje ili više djece u obitelji (N=119).

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) utvrđena je statistički značajna razlika u *Stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na broj djece u obitelji* (vidi Tablica 12).

Tablica 12 Razlika u Stavovima roditelja o opravdanosti kažnjavanja djece s obzirom na broj djece u obitelji

Varijabla	Broj djece	N	AS	SD	F
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	0-1	262	11.00	5.56	3.51*
	2	221	12.11	6.64	
	3 i više	119	12.61	6.32	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

S obzirom na Bonferronijevu post-hoc analizu, iako postoji globalna razlika među grupama, ona nije dovoljno velika da bi se otkrila na nivou pojedinačnih parova grupa.

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) utvrđena je statistički značajna razlika u *Tjelesnom nasilju roditelja* s obzirom na broj djece u obitelji (vidi Tablica 13).

Tablica 13 Razlika u Fizičkom nasilju roditelja s obzirom na broj djece u obitelji

Varijabla	Broj djece	N	AS	SD	F
Fizičko nasilje roditelja	0-1	262	5.11	1.53	8.69***
	2	221	5.62	1.99	
	3 i više	119	5.89	2.17	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Tablica 14 Razlike u Prijetnji tjelesnom kaznom s obzirom na broj djece u obitelji

Varijabla	Broj djece	N	AS	SD	F
Prijetnja tjelesnom kaznom	0-1	262	1.83	1.05	15.31***
	2	221	2.15	1.08	
	3 i više	119	2.48	1.17	

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Jednosmjernom analizom varijance (ANOVA) utvrđena je statistički značajna razlika u *Prijetnji tjelesnom kaznom* s obzirom na broj djece u obitelji.

Rezultati ukazuju da postoji statistički značajna razlika u *Prijetnji tjelesnom kaznom* između svih skupina. Roditelji s većim brojem djece više koriste prijetnju tjelesnom kaznom.

4.3.4. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke s obzirom na mjesečni prihod kućanstva

Radi provedbe t-testa, varijabla mjesečni prihod kućanstva je rekodirana te su dobivene dvije kategorije: mjesečni prihod manji od 2000€ (N=219) i mjesečni prihod viši od 2000€ (N=383), s obzirom da za provedbu jednosmjerne analize varijance na prvotne tri skupine nije bio zadovoljen kriterij o minimalnom broju ispitanika po skupini pa je morala biti provedena analiza t-testa za nezavisne uzorke.

Tablica 15 T-test za Stavove roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, Fizičko nasilje roditelja i Prijetnju tjelesnom kaznom s obzirom na mjesečni prihod kućanstva

Varijabla	Mjesečni prihod	N	AS	SD	t
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Manje od 2000€	219	12.47	6.40	2.26*
	Više od 2000€	383	11.30	5.98	
Fizičko nasilje roditelja	Manje od 2000€	219	5.63	1.9	1.78
	Više od 2000€	383	5.35	1.85	
Prijetnja tjelesnom kaznom	Manje od 2000€	219	2.24	1.2	2.70**
	Više od 2000€	383	1.98	1.04	

Bilješka: p<0.05*; p<0.01**; p<0.001***

T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika u *Stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* s obzirom na mjesečni prihod kućanstva. Roditelji čiji je mjesečni prihod kućanstva manji od 2000€ imaju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju.

Što se tiče *Fizičkog nasilja roditelja*, nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na mjesečni prihod kućanstva. Kada se promatra *Prijetnja tjelesnom kaznom*, utvrđena je statistički značajna razlika u korištenju prijetnje s obzirom na mjesečni prihod kućanstva. Roditelji čije kućanstvo ima prihod niži od 2000€ češće koriste prijetnju tjelesnom kaznom u odgoju.

4.4. Rezultati korelacijske analize

4.4.1. Rezultati korelacijske analize skala i sociodemografskih varijabli

Tablica 16 Korelacijska analiza Stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, Fizičkog nasilja roditelja, Prijetnje tjelesnom kaznom i sociodemografskih varijabli

Varijabla		Spol	Dob	Mjesto stanovanja	Stupanj obrazovanja	Mjesečni prihod	Broj djece u obitelji
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	<i>r</i>	-0.07	-0.09*	0.03	-0.12**	-0.09*	0.11**
	N	602	602	602	602	602	602
Fizičko nasilje roditelja	<i>r</i>	-0.09*	-0.04	0.06	-0.07	-0.07	0.17****
	N	602	602	602	602	602	602
Prijetnja tjelesnom kaznom	<i>r</i>	-0.06	0.03	0.01	-0.16****	-0.11**	0.22****
	N	602	602	602	602	602	602

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna povezanost između *Stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* s nekoliko sociodemografskih varijabli. Utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između *Stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja* i dobi ispitanika ($r = -0.09$), gdje mlađi ispitanici imaju pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. S obzirom na stupanj obrazovanja, utvrđena je statistički značajna negativna korelacija ($r = -0.12$), gdje ispitanici nižeg stupnja obrazovanja imaju pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesne kazne. Što se tiče mjesečnog prihoda, utvrđena je statistički značajna negativna korelacija ($r = -0.09$) gdje roditelji s nižim mjesečnim prihodom kućanstva imaju

pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. Također, utvrđena je pozitivna korelacija s obzirom na broj djece u obitelji. Roditelji s većim brojem djece više opravdavaju tjelesnu kaznu ($r = 0,11$). Iako niske, korelacije su statistički značajne.

Kada se promatra povezanost *Fizičkog nasilja roditelja*, iako nehomogena varijanca, utvrđena je statistički značajna negativna povezanost između fizičkog nasilja roditelja i spola ($r = -0,09$), gdje roditelji muškog spola češće primjenjuju tjelesno nasilje. Osim spola, primjena fizičkog nasilja pozitivno je povezana s većim brojem djece u obitelji, gdje roditelji s više djece češće primjenjuju tjelesnu kaznu ($r = 0,17$).

Učestalost prijetnje tjelesnom kaznom statistički je značajno povezana sa stupnjem obrazovanja, i to negativnom korelacijom gdje roditelji nižeg stupnja obrazovanja češće koriste prijetnje tjelesnom kaznom ($r = -0,16$). Uzevši u obzir mjesečni prihod kućanstva, utvrđena je statistički značajna negativna korelacija, gdje roditelji s nižim mjesečnim prihodom češće koriste prijetnje tjelesnom kaznom ($r = -0,11$). Također, roditelji s više djece u obitelji češće koriste prijetnje tjelesnom kaznom ($r = 0,22$).

4.4.2. Korelacije među skalama

Tablica 17 Korelacije među skalama

Varijabla		Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	Fizičko nasilje roditelja	Prijetnja tjelesnom kaznom
Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja	r	1	0.69***	0.48***
	N	602	602	602
Fizičko nasilje roditelja	r	0.69***	1	0.48***
	N	602	602	602
Prijetnja tjelesnom kaznom	r	0.48***	0.48***	1
	N	602	602	602

Bilješka: $p < 0,05^*$; $p < 0,01^{**}$; $p < 0,001^{***}$

Utvrđene su statistički značajne pozitivne povezanosti između svih skala. Roditelji koji imaju pozitivan stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja više primjenjuju nasilje i više prijetnje ($r =$

0.69; $r = 0.48$). Uz to, roditelji koji češće primjenjuju tjelesno nasilje u odgoju, češće koriste prijetnje tjelesnom kaznom i imaju pozitivniji stav o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja ($r = 0.48$, $r = 0.69$). Roditelji koji češće prijete tjelesnom kaznom, imaju pozitivniji stav o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja ($r = 0.48$) te češće primjenjuju tjelesno nasilje u odgoju ($r = 0.48$).

4.4.3. Korelacijska analiza prijetnje tjelesnom kaznom, učestalosti tjelesnog kažnjavanja i stavovima roditelja o opravdanosti fizičkog kažnjavanja djece

Čestica *Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali to onda ipak ne učinim* tvrdnja je koju se zasebno promatralo, s obzirom da je pouzdanost ljestvice Učestalosti primjene fizičke kazne porasla nakon što je ova tvrdnja odvojena kao zasebna ($\alpha = 0,736$).

Tablica 18 Povezanost prijetnje tjelesnom kaznom s tvrdnjama koje čine skalu Učestalost primjene fizičke kazne

Varijabla		Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece.	Udaram svoje dijete dlanom/rukom po stražnjici.	Udaram svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena.	Snažno protresem svoje dijete.
Prijetnja tjelesnom kaznom	r	0.48***	0.50***	0.20***	0.09*
	N	602	602	602	602

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna povezanost *Prijetnje tjelesnom kaznom* sa svim česticama koje upućuju na *Učestalost tjelesnog kažnjavanja*. Najviša pozitivna povezanost ($r = 0.50$) istaknuta je između *Prijetnje tjelesnom kaznom* i *Udaranjem djeteta dlanom/rukom po stražnjici*. Uz to, utvrđena je statistički značajna povezanost *Prijetnje tjelesnom kaznom* i *Primjene tjelesnog kažnjavanja na vlastitoj djeci* ($r = 0,48$). Osim toga, *Prijetnja tjelesnom kaznom* pozitivno je povezana i s *Udaranjem djeteta predmetom poput šibe, kuhače ili remena* ($r = 0.20$) te *Snažnim protresanjem djeteta* ($r = 0.09$).

Osim toga, korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost *Prijetnje tjelesnom kaznom* i svih čestica koje čine varijablu *Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja djece*.

Tablica 19 Povezanost prijetnje tjelesnim kažnjavanjem s tvrdnjama koje čine skalu Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja

Varijabla		T1	T2	T3	T4	T5	T6
Prijetnja tjelesnom kaznom	<i>r</i>	0.41***	0.42***	0.41***	0.46***	0.43***	0.34***
	N	602	602	602	602	602	602

Bilješka: $p < 0.05^*$; $p < 0.01^{**}$; $p < 0.001^{***}$

Napomena: T1 = Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi zapamtilo lekciju; T2 = Za pravilan odgoj nužno je ponekad udariti dijete; T3 = Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi, T4 = Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga, T5 = Opravdano je udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu, T6 = Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli.

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost *Prijetnje tjelesnom kaznom* svim tvrdnjama koje čine skalu Stavovi roditelja o opravdanosti tjelesnog nasilja, pri čemu je najveća povezanost s tvrdnjom T4 = Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga ($r = 0.46$), zatim pozitivna povezanost s tvrdnjom T5 = Opravdano je udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu ($r = 0,43$) te sa svim ostalim tvrdnjama, što je detaljnije prikazano u Tablici 19.

V. RASPRAVA

Cilj provedenog istraživanja bio je ispitati stavove roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece. Problemi istraživanja usmjereni su na ispitivanje stavova o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, učestalosti primjene fizičkog nasilja i prijetnje tjelesnom kaznom, utvrđivanju postojanja veze između sociodemografskih tvrdnji i primjene tjelesnog kažnjavanja te stjecanje uvida u okolnosti koje utječu na odabir tjelesne kazne kao odgojne metode.

H1: Očekuju se statistički značajne razlike u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja djece s obzirom na sociodemografska obilježja roditelja.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju statistički značajnu razliku u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja s obzirom na broj djece u obitelji ($p < 0.001$). Provođenjem Bonferronijeve post-hoc analize utvrđena je statistički značajna razlika u tjelesnom nasilju roditelja između ispitanika koji imaju 0-1 dijete i dvoje djece, te roditelja koji imaju 0-1 dijete ili troje ili više djece. Podatci ukazuju da su roditelji koji imaju više djece skloniji primjeni tjelesnog nasilja. Brojna druga istraživanja pokazala su kako primjena fizičkog kažnjavanja može ovisiti o broju djece u obitelji, s obzirom da u obiteljima s više djece roditelji mogu pribjegavati fizičkoj kazni zbog čimbenika poput više razine stresa, ekonomskih teškoća i kulturoloških normi (End Violence Against Children, 2021). Zanimljivo je istaknuti kako pri ispitivanju statistički značajne razlike u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja djece s obzirom na sociodemografska obilježja roditelja rezultati pokazuju kako nema statistički značajne razlike, no na istim sociodemografskim obilježjima pokazala se statistički značajna razlika za druge varijable, odnosno stavove roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i prijetnju fizičkom kaznom. Primjerice, iako nije utvrđena statistički značajna razlika u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja djece s obzirom na stupanj obrazovanja, jednosmjernom analizom varijance utvrđena je statistički značajna razlika ($p < 0.01$) u stavovima o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na stupanj obrazovanja, na što Bonferronijeva post-hoc analiza pokazuje da postoji statistički značajna razlika u stavovima o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja između nižeobrazovanih i srednjeobrazovanih ($p < 0.05$) te između nižeobrazovanih i višeobrazovanih ($p < 0.01$). Nižeobrazovani ispitanici imaju pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na ostale skupine, dok između srednjeobrazovanih i višeobrazovanih ne postoji statistički značajna razlika. Isti rezultat pojavio se i u promatranju Prijetnje tjelesnom kaznom s obzirom na stupanj obrazovanja, gdje

nižeobrazovani češće koriste prijetnju tjelesnom kaznom ($p < 0.001$). Slične rezultate pokazala su istraživanja autora diljem svijeta, gdje su autori Hecker i sur. (2013) u longitudinalnom istraživanju u Tanzaniji utvrdili visoku povezanost primjene fizičke kazne i naobrazbe roditelja, zaključujući kako roditelji često djecu fizički kažnjavaju zbog nepoznavanja alternativnih strategija u odgoju. Osim toga, autori Gershoff i Grogan-Kaylor (2016) u svojoj meta-analizi također ističu kako nižeobrazovani roditelji češće primjenjuju fizičku kaznu. UNICEF Hrvatska (2019) stoga ističe važnost ciljanih informativnih programa za skupine nižeobrazovanih roditelja kako bi smanjili učestalost tjelesne kazne.

Nadalje, nije utvrđena statistički značajna razlika u Tjelesnom nasilju roditelja s obzirom na mjesečni prihod. No, utvrđena je statistički značajna razlika u Stavovima o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na mjesečni prihod, gdje roditelji čiji je procijenjeni mjesečni prihod kućanstva manji od 2000€ imaju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju ($p < 0.05$), a isti taj rezultat utvrđen je i za korištenje Prijetnje tjelesnom kaznom ($p < 0.01$). Takvi su rezultati u skladu s prijašnjom teorijskom analizom, koja ističe nedostatak financijskih sredstava i ekonomsku nesigurnost kao jedne od izvora roditeljskog stresa koji pospješuju učestalost primjene fizičke kazne. Autori Straus i Paschall (2009) u longitudinalnom istraživanju između 32 nacije ističu razlike u tjelesnom kažnjavanju djece u odnosu na materijalni status majki, gdje je istraživanje ukazalo da su majke s nižim socioekonomskim statusom sklonije tjelesnom kažnjavanju djece. Kao i kod razine obrazovanja, niži socioekonomski status utječe na razliku u primjeni fizičke kazne zbog nedostatka poznavanja materije dječjeg razvoja, načina suočavanja sa stresom te alternativnih odgojnih metoda. S obzirom na nehomogenost varijance pri provođenju t-testa s obzirom na spol, rezultati mogu biti nereprezentativni budući da nedostaje ispitanika muškoga spola. Osim toga, nije utvrđena statistički značajna razlika u učestalosti primjene fizičkog nasilja ispitanika s obzirom na dob ni mjesto stanovanja. Često se spominje nepoznavanje alternativnih metoda u odgoju koje bi uvele mirniji pristup disciplini. Zahvaljujući ubrzanom razvoju društvenih medija, teme koje su nekada bile dostupne isključivo u stručnoj literaturi sada su raspoložive besplatno i široj publici putem društvenih medija. Stoga, roditelji nižeg ekonomskog statusa koji imaju pristup društvenim mrežama mogu istražiti savjete, provjerene metode i trikove u odgoju djece koji bi im pomogli u mirnijem nošenju s izazovima discipliniranja djece.

H2: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i učestalosti primjene tjelesnog kažnjavanja djece.

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost među svim skalama, odnosno roditelji koji imaju pozitivan stav o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja češće primjenjuju tjelesno nasilje ($p < 0.001$) i češće prijete tjelesnom kaznom ($p < 0.001$) i tako u svim smjerovima. Brojna istraživanja provedena u različitim kulturama ističu povezanost pozitivnog stava o tjelesnom kažnjavanju s češćom primjenom fizičke kazne. Iako provedeno u različitim kulturnim kontekstima, u svim slučajevima istraživanje autora Lansforda i sur. (2005) pokazalo je povezanost između pozitivnih stavova i učestalosti primjene kazne, posebice kod onih roditelja koji fizičko kažnjavanje smatraju normativnim. Roditelji koji su okruženi takvim odgojnim metodama, u narodima gdje je ono općeprihvaćeno, tradicionalno i poželjno, prirodno stječu pozitivan stav što u konačnici dovodi do prakticiranja ponašanja koje im je najbliže i najpoznatije. Za dublje razumijevanje povezanosti stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i učestalosti primjene tjelesnog kažnjavanja djece, važno je uzeti u obzir da roditelji koji smatraju tjelesno kažnjavanje opravdanim češće koriste tu odgojnu praksu, što znači da stavovi i uvjerenja roditelja imaju direktan utjecaj na njihovo ponašanje prema djeci i dobrobit djece. Dobiveni rezultati imaju ključnu ulogu u razvoju strategija obrazovanja i prevencije koje se shodno tome mogu fokusirati na promjenu stavova roditelja, kao i na široj razini utjecati na razvoj politika i zakonodavstvo usmjereno na zaštitu djece te potaknuti na zakonsku zaštitu dječjih prava i promicanje alternativnih metoda discipliniranja koje uključuju mirniji, holistički pristup. Osim korelacijske analize među skalama, provedena je i korelacijska analiza stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, fizičko nasilje roditelja i prijetnje fizičkom kaznom te sociodemografskih varijabli. Analiza je pokazala statistički značajnu negativnu korelaciju između stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog nasilja te dobi ispitanika ($p < 0.05$), stupnja obrazovanja ($p < 0.01$), mjesečnog prihoda ($p < 0.05$), te pozitivnu povezanost s brojem djece u obitelji ($p < 0.01$). Iako su korelacije niske, one su statistički značajne. Zanimljivo je istaknuti kako u ranije provedenim testovima nije prikazana statistički značajna razlika u stavovima roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja s obzirom na dob, dok je korelacijska analiza pokazala statistički značajnu povezanost, gdje mlađi ispitanici imaju pozitivniji stav prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja ($p < 0.05$). Iako nehomogena varijanca, pri promatranju spola, uočena je statistički značajna povezanost između tjelesnog nasilja roditelja i spola, gdje muškarci više opravdavaju tjelesno

nasilje ($p < 0.05$). Iako je zastupljenost muškaraca u uzorku niska ($N=25$), ovaj podatak daje naslutiti kako je potrebno više istraživanja, kao i preventivnih programa usmjeriti na roditelje i skrbnike muškog spola, s obzirom da se žene češće odazivaju takvim programima, kao i ovom i sličnim anketnim upitnicima. Uz spol, uočena je statistički značajna pozitivna korelacija tjelesnog nasilja i broja djece u obitelji, gdje roditelji više djece češće primjenjuju tjelesno nasilje ($p < 0.001$). Nadalje, utvrđena je statistički značajna povezanost između prijetnje tjelesnom kaznom te stupnja obrazovanja, mjesečnog prihoda kućanstva i broja djece u obitelji. Ispitanici nižeg stupnja obrazovanja češće koriste prijetnje tjelesnom kaznom ($p < 0.001$), kao i oni nižeg mjesečnog prihoda kućanstva ($p < 0.01$) te s većim brojem djece u obitelji ($p < 0.001$). Kultura, odgoj i norme imaju ključnu ulogu u oblikovanju uvjerenja o roditeljstvu i metoda discipliniranja. Ispitanici s višim stupnjem obrazovanja te višim socioekonomskim statusom potencijalno su imali više prilika informirati se o negativnim posljedicama tjelesnog kažnjavanja kroz formalno obrazovanje, medije ili roditeljske informativne programe. Ispitanici viših prihoda mogu iskusiti niži roditeljski stres, imati veći pristup informacijama te imati raspoložive resurse pri istraživanju alternativnih metoda discipliniranja, s obzirom da je upravo socioekonomski status jedan od izvora roditeljskog stresa, kako ističu Crouch i Behl (2001). Uočena je i statistički značajna razlika, kao i statistički značajna povezanost ispitanih varijabli s brojem djece u obitelji, gdje roditelji više djece imaju pozitivnije stavove o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja, češće primjenjuju fizičko nasilje i češće prijete tjelesnom kaznom. Više djece u obitelji može značiti veću potrebu za discipliniranjem i održavanjem reda, što može potaknuti primjenu tjelesnog nasilja kao brzog rješenja. U obiteljima s više djece važno je razmotriti aspekt slobodnog vremena, gdje roditelji često imaju ograničeno vrijeme te biraju brze i efikasne metode nasuprot dugim razgovorima.

H3: Očekuje se statistički značajna pozitivna povezanost korištenja prijetnje tjelesnom kaznom s učestalosti fizičkog kažnjavanja.

Korelacijskom analizom utvrđena je statistički značajna povezanost Prijetnje tjelesnom kaznom sa svim tvrdnjama koje čine skalu fizičke kazne. Prijetnja tjelesnom kaznom ima statistički značajnu pozitivnu povezanost s tvrdnjom „Udaram svoje dijete dlanom/rukom“ po stražnjici ($p < 0.001$), s tvrdnjom „Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece“ ($p < 0.001$), zatim s tvrdnjom „Udaram svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena“ ($p < 0.001$) te „Snažno protresem svoje dijete“ ($p < 0.05$). Utvrđena statistički značajna povezanost sugerira da roditelji koji prijete

tjelesnom kaznom imaju pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju te češće primjenjuju fizičko nasilje u praksi, osobito u obliku udarca dlanom po stražnjici djeteta (eng. *spanking*). Istraživanje ukazuje da prijetnja tjelesnom kaznom i stvarno tjelesno kažnjavanje mogu biti dijelovi istog kontinuuma discipliniranja. Prijetnje tjelesnim nasiljem mogu se pojaviti kao prvi korak ili upozorenje, dok stvarno kažnjavanje može slijediti ukoliko dijete ne reagira na prijetnje. Roditelji koji su skloni prijetiti tjelesnim nasiljem, često su oni koji zapravo koriste tjelesnu kaznu kao način discipliniranja, što može biti povezano s njihovim pozitivnim stavom o učinkovitosti i opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. Mnogi će roditelji koristiti prijetnju fizičkom kaznom bez primjene fizičkog nasilja, ali istovremeno smatraju takve prijetnje legitimnim odgojnim alatom koje mogu primijeniti uspješno ako se pojavi potreba. Svi dobiveni rezultati upućuju na važnost ciljane informiranosti, intervencija i preventivnih programa koji bi roditeljima ponudili alternativne metode discipliniranja koje ne uključuju prijetnje ili tjelesno kažnjavanje. Osim toga, istraživanje je pokazalo važnost stavova o nekoj pojavi koji kao posljedicu imaju provođenje određenog ponašanja, pa bi postepeno mijenjanje stavova i informiranje o neopravdanosti tjelesnog kažnjavanja moglo pomoći u smanjenju učestalosti prijetnji i stvarnog nasilja prema djeci. Gershoff (2002) upućuje na negativne učinke koje dovodi prijetnja fizičkom kaznom, čak i ako roditelji nakon prijetnje ne postupe fizički nasilno, sam čin verbalne agresije može dovesti do negativnih psiholoških učinaka poput povišenog straha i nesigurnosti kod djece, što potvrđuju i autori Benjet i Kazdin (2003) koji se bave kontroverzama tjelesnog kažnjavanja, uključujući uporabu prijetnje tjelesnom kaznom koja postaje dio šireg obrasca disciplinskih strategija koje doprinose problemima u ponašanju kod djece. Istraživanje autorica Velki i Bošnjak (2012) putem istog upitnika kao u ovom istraživanju pokazalo je da svi roditelji (100%) u svojim odgojnim postupcima koriste tjelesno kažnjavanje te je istaknuta važnost promatranja roditeljskih stavova koji posredno ukazuju na rizik od tjelesnog kažnjavanja i zlostavljanja djece. Također, utvrđena je statistički značajna pozitivna povezanost tjelesnog kažnjavanja djeteta s uvjerenjima roditelja o poslušnosti i podređenosti djeteta odraslima te o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja (Velki, Bošnjak, 2012). Usporedba rezultata pokazala je širu osviještenost i smanjenje uporabe fizičke kazne u ovom istraživanju, dok su ipak i dalje izraženi pozitivni stavovi roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece koji impliciraju češću fizičku kaznu i prijetnju fizičkom kaznom te upućuju na širenje svijesti i razvoj preventivnih programa te pristupačnijih radionica namijenjenim roditeljima.

VI. ZAKLJUČAK

Fokus ovoga rada bio je istraživanje složenosti stavova roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece kroz teorijski, povijesni, pedagoški i socijalni kontekst. Polazeći od teorijskih osnova koje su postavili Erik Erikson, Kurt Lewin i Urie Bronfenbrenner, teorijska analiza naglašava kako socijalni, ekološki i razvojni čimbenici oblikuju roditeljske stavove i prakse. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava pokazala se iznimno korisnom u razumijevanju utjecaja okoline na obitelj i roditeljstvo, dok Eriksonova teorija razvoja ličnosti nudi uvid u emocionalni i psihološki razvoj djece koja su izložena tjelesnom kažnjavanju. Pedagoški kontekst definira stavove roditelja o tjelesnom kažnjavanju kao odraz kulturnih normi, obrazovnih utjecaja, socijalizacijskih procesa i osobnih iskustava. Obitelj kao temeljna pedagoška zajednica predstavlja ključni ambijent u kojem se formiraju stavovi o discipliniranju djece. Tradicionalni pristupi roditeljstvu često podržavaju korištenje tjelesnog kažnjavanja, dok suvremeni pristupi zagovaraju nenasilne metode discipliniranja i promoviraju pozitivne pedagoške prakse.

Tjelesno kažnjavanje djece desetljećima je predmet mnogih rasprava i kontroverzi. Povijesni pregled ukazuje na to kako su se društveni stavovi prema tjelesnom kažnjavanju mijenjali kroz stoljeća, napose pod utjecajem međunarodnih organizacija za zaštitu djece te promjenama zakonskih regulativa. U radu se ističu značajne negativne posljedice fizičke agresije na psihosocijalni razvoj djeteta, uključujući nisko samopouzdanje, osjećaj straha te razvoj problema u ponašanju. Primjeri ekstremnih slučajeva poput sindroma protresenog djeteta ukazuju na važnost zaštitnih čimbenika i prevenciju nasilnih metoda discipliniranja.

Rezultati istraživanja provedenog u sklopu ovoga rada pružaju značajne uvide u razumijevanje dinamike stavova roditelja prema tjelesnom kažnjavanju djece, prakticiranja fizičke kazne i prijetnji fizičkom kaznom. Prva hipoteza (H1) koja je predviđala statistički značajne razlike u učestalosti primjene fizičkog kažnjavanja djece s obzirom na sociodemografska obilježja roditelja, potvrđena je utvrđivanjem statistički značajnih razlika s obzirom na stupanj obrazovanja, mjesečni prihod kućanstva i broj djece u obitelji. Roditelji s nižim stupnjem obrazovanja, slabijim socioekonomskim statusom i većim brojem djece u obitelji češće koriste tjelesno kažnjavanje, što sugerira da određeni sociodemografski pokazatelji mogu biti prediktori primjene fizičkog kažnjavanja u obitelji što zatim naglašava potrebu za ciljanim intervencijama i informiranjem specifičnih grupa roditelja.

Druga hipoteza (H2) predviđala je statistički značajnu pozitivnu povezanost između stavova roditelja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja i učestalosti primjene fizičke kazne. Istraživanje je potvrdilo ovu hipotezu, pokazujući da roditelji koji imaju pozitivnije stavove prema opravdanosti tjelesnog kažnjavanja češće pribjegavaju ovoj disciplinskoj mjeri. Kroz preventivne programe i poučne radionice mogu se osvijestiti štetne posljedice tjelesnog kažnjavanja i time raditi na promjeni stavova roditelja.

Posljednja hipoteza (H3) predviđala je statistički značajnu pozitivnu povezanost između korištenja prijetnje fizičkom kaznom i učestalosti fizičkog kažnjavanja. Rezultati su potvrdili ovu hipotezu i pokazali statistički značajnu pozitivnu povezanost, gdje roditelji koji koriste verbalnu prijetnju fizičkom kaznom također češće primjenjuju tjelesno kažnjavanje, s tim da je najveća povezanost utvrđena s tvrdnjom o udaranju djeteta po stražnjici, što upućuje kako verbalna prijetnja može biti prvi korak u pokušaju discipline i korekcije određenog neželjenog ponašanja, koje ukoliko je neuspješno uslijedi stvarnom primjenom fizičke kazne.

U konačnici, rezultati ovog istraživanja sugeriraju da su roditeljski stavovi, sociodemografska obilježja i sklonost prijetnjama fizičkom kaznom značajno povezani s učestalosti primjene tjelesnog kažnjavanja. Ovaj rad daje skroman doprinos razumijevanju stavova roditelja o tjelesnom kažnjavanju djece i njihovim navikama discipliniranja, posebice u kontekstu sociodemografskih čimbenika te upotrebi prijetnje fizičkom kaznom. Kroz osvjetljavanje učestalosti i uzroka tjelesnog kažnjavanja, isticanjem rizičnih i zaštitnih čimbenika tjelesnog kažnjavanja te izvještavanju o mnogobrojnim posljedicama fizičke kazne, omogućit će se razumijevanje šire slike pedagoških i psiholoških posljedica takvih praksi te omogućiti poticaj za razvoj politika i intervencija koje će promicati alternativne, nenasilne metode discipliniranja. Preporuka za praktičnu implikaciju rada je skretanje pozornosti na specifične skupine roditelja, kojima je potrebno više resursa i stimulacije, koji informiranjem o štetnosti fizičke kazne i učenjem o nošenju s roditeljskim stresom mogu promijeniti naučene stavove i time smanjiti učestalost tjelesne kazne.

VII. POPIS LITERATURE

1. Afifi, T. O., Ford, D., Gershoff, E. T., & Merrick, M. (2017). Spanking and adult mental health impairment: The case for the designation of spanking as an adverse childhood experience. *Child Abuse & Neglect*, 71, 24-31.
2. Ajzen, I. (1989). Attitude Structure and Behavior. In A.R. Pratkanis, S.J. Breckler, A.G. Greenwald (Eds). *Attitude Structure and Function* (pp, 241-274). New Jersey. Hillsdale.
3. Barr R. G. (2012). Preventing abusive head trauma resulting from a failure of normal interaction between infants and their caregivers. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109 Suppl 2(Suppl 2), 17294–17301. <https://doi.org/10.1073/pnas.1121267109>
4. Batra, S. (2013). The psychosocial development of children: Implications for education and society—Erik Erikson in context. *Contemporary education dialogue*, 10(2), 249-278.
5. Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *The Journal of Early Adolescence*. <https://doi.org/10.1177/02724316911111004>
6. Benjet, C., & Kazdin, A. E. (2003). *Spanking children: The controversies, findings, and new directions*. *Clinical Psychology Review*, 23(2), 197-224
7. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
8. Berlin, L. J., Appleyard, K., & Dodge, K. A. (2011). Intergenerational continuity in child maltreatment: Mediating mechanisms and implications for prevention. *Child development*, 82(1), 162-176
9. Bognar, B. (2015). Čovjek i odgoj. *Metodički ogledi*, 22 (2), 9-37. <https://doi.org/10.21464/mo42.222.937>
10. Boneta, Ž. i Mrakovčić, M. (2021). Studentski stavovi o braku, kohabitaciji i tranziciji u brak. *Revija za socijalnu politiku*, 28 (2), 205-224. <https://doi.org/10.3935/rsp.v28i2.1745>
11. Buljubašić Kuzmanović, V. i Livazović, G. (2010). Odnos dječje socijalne i interkulturalne kompetencije. *Školski vjesnik*, 59 (2.), 261-276. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82372>
12. Breiner, H., Ford, M., & Gadsden, V. L. (Eds.). (2016). *Parenting matters: Supporting parents of children ages 0-8*.

13. Burnes, B. (2004). Kurt Lewin and the planned approach to change: a re-appraisal. *Journal of Management studies*, 41(6), 977-1002.
14. Christian, C. W., Block, R., Committee on Child Abuse and Neglect, & American Academy of Pediatrics (2009). Abusive head trauma in infants and children. *Pediatrics*, 123(5), 1409–1411. <https://doi.org/10.1542/peds.2009-0408>
15. Conger, R. D., Ge, X., Elder, G. H., Lorenz, F. O., & Simons, R. L. (1992). Economic stress, coercive family process, and developmental problems of adolescents. *Child Development*, 63(3), 526-541.
16. Crouch, J. L., & Behl, L. E. (2001). Relationships among parental beliefs in corporal punishment, reported stress, and physical child abuse potential. *Child Abuse & Neglect*, 25(3), 413-419
17. Čudina-Obradović, M., & Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
18. Debeljak, I. (2020). *Suvremena obitelj* (Diplomski rad). Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:865624>
19. Demaria, M. (2019). SINDROM PROTRESENOG DJETETA (Diplomski rad). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Medicinski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:184:164976>
20. Devčić, K. (2024). Kako mjerimo stavove? Kratki uvod u konstrukciju upitnika stavova. *Diskrepancija*, 18 (26), 82-99. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/313523>
21. Državni zavod za statistiku. (2022). Stanovništvo prema narodnosti, po gradovima/općinama, popis 2021. Preuzeto sa <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29028>
22. ekologija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 25.6.2024.
23. Ellison, C. G., & Bradshaw, M. (2009). Religious beliefs, sociocultural factors, and corporal punishment in children and adolescents. *Journal of Family Issues*, 30(3), 320-340.
24. End Violence Against Children. (2021). Research on the effects of corporal punishment. Retrieved from [EndCorporalPunishment.org](https://endcorporalpunishment.org) 8.9.2024.
25. Erikson, E. H. (1982). *The life cycle completed: A review*. New York: W.W. Norton and Company.

26. Fadlillah, M., & Fauziah, S. (2022). Analysis of Diana Baumrind's Parenting Style on Early Childhood Development. *Al-Ishlah: Jurnal Pendidikan*, 14(2), 2127-2134.
27. Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: a meta-analytic and theoretical review. *Psychological bulletin*, 128(4), 539.
28. Gershoff, E. T. (2013). Spanking and child development: We know enough now to stop hitting our children. *Child Development Perspectives*, 7(3), 133-137
29. Gershoff, E. T., & Bitensky, S. H. (2007). *The case against spanking: How to discipline your child without hurting them*. American Psychological Association.
30. Gershoff, E. T., & Durrant, J. E. (2020). Legal prohibitions of physical punishment.
31. Gershoff, E. T., & Grogan-Kaylor, A. (2016). Spanking and child outcomes: Old controversies and new meta-analyses. *Journal of Family Psychology*, 30(4), 453-469.
32. Gopnik, A. (2016). *The gardener and the carpenter: What the new science of child development tells us about the relationship between parents and children*. Farrar, Straus and Giroux.
33. Härkönen, U. (2001). The Bronfenbrenner ecological systems theory of human development.
34. Harris, A. L., & Goodall, J. (2008). *Do parents know they matter? Engaging all parents in learning*. Educational Research, 50(3), 277-289
35. Hecker, T., Radtke, K. M., & Hermenau, K. (2013). *Corporal punishment and children's adjustment: A longitudinal study in Tanzania*. *Child Abuse & Neglect*, 38(5), 882-892
36. Hercigonja, Z. (2021). RAZVOJ PEDAGOŠKE MISLI KROZ POVIJEST. *Varaždinski učitelj*, 4 (5), 31-42. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/246214>
37. Holden, G. W. (2002). Perspectives on the effects of corporal punishment: Comment on Gershoff (2002). *Psychological Bulletin*, 128(4), 590-595.
38. Holden, G. (2010). *Parenting: a dynamic perspective*. Sage Publication, Inc.
39. Holden, G. W., Williamson, P. A., & Holland, G. W. (2017). *Evolving knowledge on physical punishment and child discipline*. Canadian Medical Association Journal, 189(7), E226-E229
40. Holden, G. W., & Zambarano, R. J. (1992). Passing the rod: Similarities between parents and their children in orientations toward physical punishment. *Parenting: Science and Practice*, 2(4), 349-362.

41. Jakopec, P. (2014). Promišljanje odgoja u Johna Lockeja. *Obnovljeni Život*, 69. (4.), 509-521. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131303>
42. Jančić, A., Jurišić, K. i Lončarić, A. (2019). POSTMODERNA I PROMJENE U BRAKU I OBITELJI. *Didaskalos: časopis Udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 3 (3.), 153-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/23485>
43. Janković, J. (1994). Obitelj – društvo – obitelj. *Revija za socijalnu politiku*, 1 (3), 277-282. <https://doi.org/10.3935/rsp.v1i3.585>
44. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, Vol. 4 No. 4-5, 433-449.
45. Juul, J. (1995). *Razgovori s obiteljima*. Zagreb: NIP Alinea.
46. katarza. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 10.6.2024.
47. Kazdin, A. E. (2005). Parent management training: Treatment for oppositional, aggressive, and antisocial behavior in children and adolescents.
48. Koprek, I. (2015). Razarajući čimbenici braka i obitelji. *Bogoslovska smotra*, 85 (3), 759-778. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/147995>
49. Knerr, W., Gardner, F., & Cluver, L. (2013). Improving positive parenting skills and reducing harsh and abusive parenting in low- and middle-income countries: A systematic review
50. Kuvačić, I. (1989). Functionalism in Sociology. *Revija za sociologiju*, 20 (3-4), 385-395. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/155437>
51. Lansford, J. E., Chang, L., Dodge, K. A., et al. (2005). *Physical discipline and children's adjustment: Cultural normativeness as a moderator*. *Child Development*, 76(6), 1234-1246
52. Lewin, K. (1936). *Principles of topological psychology*. New York, London: Mc Graw-Hill
53. Lewin, K. (1947). Frontiers in group dynamics. In Cartwright, D. (Ed.), *Field Theory in Social Science*. London: Social Science Paperbacks
54. Lindorfer, B. (2021). Personality theory in gestalt theoretical psychotherapy: Kurt Lewin's field theory and his theory of systems in tension revisited. *Gestalt Theory*, 43(1), 29-46.

55. Livazović, G. (2017). Role of family, peers and school in externalised adolescent risk behaviour. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53(Supplement), 186-203.
56. Livazović, G., & Vuletić, I. (2018). Obitelj kao etiološki čimbenik kaznenih djela povezanih sa zlouporabom opojnih droga kod adolescentske populacije. *Policija i sigurnost*, 27(3/2018.), 271-290.
57. Lujić, M. (2020). Education for Environment, Education in the Environment or Education on the Basis of Nature?. *Acta Iadertina*, 17 (1), 0-0. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/245064>
58. Lundy, L. (2012). Children's rights and educational policy in Europe: The implementation of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Oxford Review of Education*, 38(4), 393-411.
59. MacKenzie, M. J., Nicklas, E., Waldfogel, J., & Brooks-Gunn, J. (2013). Spanking and child development across the first decade of life. *Pediatrics*, 132(5), e1118-e1125.
60. Maguire-Jack, K., & Font, S. A. (2017). Intersections of individual and neighborhood disadvantage: Implications for child maltreatment. *Children and Youth Services Review*, 72, 44-51.
61. Melore, C. (2022). New parents Google more than 2,000 baby questions during infant's first year!, *Study finds*. Preuzeto s: <https://studyfinds.org/new-parents-google-baby-questions/> 1. srpnja 2024.
62. Mijatović, A. (2009). TRAUMA I PITANJE REPREZENTACIJE: SUVREMENA TEORIJA TRAUME, SIGMUND FREUD I WALTER BENJAMIN. *FLUMINENSIA*, 21 (2), 143-162. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/48362>
63. Miller-Perrin, C. L., Perrin, R. D., & Kocur, J. L. (2009). Parental physical and psychological aggression: Psychological symptoms in young adults. *Child Abuse & Neglect*, 33(1), 1-11
64. Miller, P. M., & Commons, M. L. (2010). The benefits of attachment parenting for infants and children: A behavioral developmental view. *Behavioral Development Bulletin*, 16(1), 1-14. <https://doi.org/10.1037/h0100514>
65. Morris, S. (2005). *Revised bioecological model of human development*. In U. Bronfenbrenner (Ed.), *Making human beings human: Bioecological perspectives on human development* (pp. 25-50). SAGE Publications.

66. Murray, J., & Farrington, D. P. (2018). The effects of physical punishment on children's aggression and antisocial behavior: A review. *Aggression and Violent Behavior, 40*, 5-13
67. National Center on Shaken Baby Syndrome <https://www.dontshake.org/>. Pristupljeno 2. srpnja 2024.
68. Nobes, G., & Smith, M. (2000). The relative extent of physical punishment and abuse by mothers and fathers. *Trauma, Violence, & Abuse, 1*(1), 47-66.
69. obitelj. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 5.7.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/obitelj>>.
70. Obradović, J. i Čudina-Obradović, M. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku, 10* (1), 45-68.
71. Pakpahan, F. H., & Saragih, M. (2022). Theory of cognitive development by Jean Piaget. *Journal of Applied Linguistics, 2*(1), 55-60.
72. Pećnik, N. (1996). FIZIČKO KAŽNJAVANJE NA RAZMEĐU ZLOSTAVLJANJA DJECE I DRUŠTVENOG PRIHVAĆENOG RODITELJSKOG PONAŠANJA. *Ljetopis socijalnog rada, 3* (1), 133-141. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/198156>
73. Pećnik, N., Radočaj, T. i Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. *Društvena istraživanja, 3*(113), 625-649.
74. Phinney, J. S., & Ong, A. D. (2007). Conceptualization and measurement of ethnic identity: Current status and future directions. *Journal of Counseling Psychology, 54*(3), 271.
75. Pršić, E. (2024). Odgoj & obrazovanje. Emocionalni odgoj djece. [Videozapis]. Dostupno na <https://www.youtube.com/watch?v=MBnaOtf-sCc&t=28s>
76. Raboteg-Šarić, Z. (1997). Uz temu-Socijalizacija djece i mladeži. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja, 6*(4-5 (30-31)), 423-425.
77. Republika Hrvatska. (2015). Obiteljski zakon (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23). Preuzeto s <https://narodne-novine.nn.hr/eli/isa/>
78. Reyno, S. M., & McGrath, P. J. (2006). Predictors of parent training efficacy for child externalizing behavior problems—a meta-analytic review. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 47*(1), 99-111
79. Rodriguez, C. M., & Green, A. J. (1997). Parenting stress and anger expression as predictors of child abuse potential. *Child Abuse & Neglect, 21*(4), 367-377.

80. Runyan, D. K., Shankar, V., Hassan, F., Hunter, W. M., Jain, D., Paula, C. S., ... & Bordin, I. A. (2010). International variations in harsh child discipline. *Pediatrics*, *126*(3), e701-e711.
81. Sanders, M. R. (2003). Triple P–Positive Parenting Program: A population approach to promoting competent parenting. *Australian e-journal for the Advancement of Mental Health*, *2*(3), 127-143.
82. Sanvictores, T., & Mendez, M. D. (2022). Types of Parenting Styles and Effects On Children. In *StatPearls*. StatPearls Publishing
83. Save the Children. (2024). Retrieved from <https://www.savethechildren.net/what-we-do/protection>
84. Schore, A. N. (1998). Early shame experiences and infant brain development. *Shame: Interpersonal behavior, psychopathology, and culture*, 57-77.
85. Sears, M., i Sears, W. (2008.). *Povezujuće roditeljstvo: priručnik za razumijevanje i odgoj vašeg djeteta*. Zagreb: Mozaik knjiga
86. Simons, D. A., & Wurtele, S. K. (2010). Relationships between parents' use of corporal punishment and their children's endorsement of spanking and hitting other children. *Child abuse & neglect*, *34*(9), 639-646.
87. Straus, M. A. (2001). *Beating the devil out of them: Corporal punishment in American families and its effects on children* (2nd ed.). Transaction Publishers
88. Straus, M. A., & Paschall, M. J. (2009). Corporal punishment by mothers and development of children's cognitive ability: A longitudinal study of two nationally representative age cohorts. *Journal of aggression, maltreatment & trauma*, *18*(5), 459-483.
89. Ungar, M. (2009). Overprotective parenting: Helping parents provide children the right amount of risk and responsibility. *The American Journal of Family Therapy*, *37*(3), 258-271.
90. UNICEF. (2009). *Progress for Children: A Report Card on Child Protection*. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/progress-children-report-card-child-protection>
91. UNICEF. (2014). *Hidden in Plain Sight: A statistical analysis of violence against children*. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/hidden-plain-sight>
92. UNICEF. (2017). *A Familiar Face: Violence in the lives of children and adolescents*. Retrieved from <https://www.unicef.org/reports/familiar-face>

93. Velki, T. i Bošnjak, M. (2012). POVEZANOST RODITELJSKIH ODGOJNIH POSTUPAKA S TJELESNIM KAŽNJAVANJEM DJECE. *Život i škola, LVIII* (28), 63-81. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/95244>
94. Visković, I. (2018). Odgojno-obrazovni aspekti ekonomske funkcije obitelji. *Napredak*, 159 (3), 269-290. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/223374>
95. Whipple, E. E., & Webster-Stratton, C. (1991). The role of parental stress in physically abusive families. *Child Abuse & Neglect*, 15(3), 279-291.
96. Žakula Desnica, T. (2010). Tjelesno nasilje roditelja nad djecom, Daniela Šincek Ur.), III. znanstveno-stručni skup posvećen pitanjima nasilja Psihosocijalni aspekt nasilja u suvremenom društvu – izazov obitelji, školi i zajednici (str. 187-201). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
97. Yehuda, R., & Bierer, L. M. (2009). The relevance of epigenetics to PTSD: Implications for the DSM-V. *Journal of traumatic stress*, 22(5), 427-434.

VIII. PRILOZI

8.1. Prilog 1 Anketni upitnik

1. SPOL

- a) M
- b) Ž
- c) drugo: _____ (upisati)

2. DOB

_____ (upisati broj)

3. NAJVIŠI POSTIGNUT STUPANJ OBRAZOVANJA

- a) NKV (nezavršena osnovna škola)
- b) KV (završena osnovna škola)
- c) SSS (srednja stručna sprema)
- d) VŠS ili prvostupništvo (viša školska sprema ili prvostupnik fakulteta)
- e) VSS (magisterij ili doktorat)

4. MJESTO STANOVANJA

- a) grad, b) selo

5. BROJ DJECE U OBITELJI _____ (upisati broj)

6. MJESEČNI PRIHOD DOMAĆINSTVA

- 1. manji od 1000€

2. 1000-2000€

3. više od 2000€

UVJERENJE O OPRAVDANOSTI TJELESNOG KAŽNJAVANJA

Potrebno je odabrati broj između 1 i 5 koji najbolje opisuje vaše mišljenje, pri čemu su stupnjevi procjene:

1 = U potpunosti se ne slažem

2 = Ne slažem se

3 = Niti se slažem niti se ne slažem

4 = Slažem se

5 = U potpunosti se slažem

1. Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi zapamtilo lekciju.
2. Za pravilan odgoj nužno je ponekad udariti dijete.
3. Opravdano je udariti dijete kako bi zapamtilo što ne smije raditi.
4. Opravdano je udariti dijete kada divlja i pravi scenu bez razloga.
5. Opravdano je udariti dijete ako dovodi svoj život u opasnost, primjerice kada se penje na prozor ili istrči na ulicu.
6. Opravdano je udariti dijete ako je ono udarilo nekog drugog, da mu pokažemo kako to boli

PRILAGOĐENA SKALA TJELESNOG NASILJA

Sljedeća pitanja odnose se na učestalost tjelesnog kažnjavanja, gdje su stupnjevi procjene:

1 = nikada

2 = rijetko

3 = ponekad

4 = često

5 = uvijek

7. Primjenjujem tjelesno kažnjavanje vlastite djece.

8. Udaram svoje dijete dlanom/rukom po stražnjici.

9. Udaram svoje dijete predmetom poput šibe, kuhače ili remena.

10. Snažno protresem svoje dijete.

11. Prijetim svom djetetu da ću ga udariti, ali to onda ipak ne učinim.